

Dom.

I.

Krajina bela z vinskimi bregovi,
okolica vsa čarovita ti,
Metlika stara s tihimi domovi,
glasnica zgodovine starih dni:

Na čast naj tebi zakipé glasovi,
naj tudi moje srce govori,
nad temno lozo, belimi grobovi
naj jadrno mi duša poleti!

Dežela ta, pred svetom daleč skrita,
svoj narod hrani, svoj ustvarja svet,
na trdo dlan rojakov ponosita.

Nikoli nihče v bedo ni zaklet,
komür vodnik je volja neubita
in svet s poštenim licem hodi zret!

II.

Zapojmo, bratje, pesem silovito
v nebo visoko, v sladki vinski breg,
da Kolpa zašumi nam valovito,
da v daljo seže src kipečih jek!

Z mladine naj zakroži ognjevito
krvjó krvi starosti hladni tek:
To zemljo sveto, našo, slikovito
za rodnom čuvaj rod iz veka v vek!

O, bratje, v srcu je najlepše nam,
 ko plavajo oči v daljave bele:
 naš dom je blizu tu in daleč tam!

Kako bi roke v bran se vse sprijele,
 da nepozvanec v naš se bliža hram!
 Vse zvezde bi krvavo zažarele . . .

III.

Ilepó ste mi, Gorjanci, zagoreli
 v poljubih solnca jutranjega zdaj,
 nadaleč ziblje žarkov se smehlaj,
 glasno v pozdrav so gozdi zašumeli.

V neskončnost pot se vije cesti beli,
 zagiblje v delu se domači kraj,
 in v jutra mladega gorak sijaj
 spev plava pol otožni, pol veseli . . .

A lepši ste, Gorjanci, tistikrat,
 ko solnce pade in v somrak izgine
 in vam grebene vspava sen krilat!

Prečudna luč tedaj po vas zasine,
 in dan se dvigne, žitja prebogati,
 iz bajk čarobnih Janeza Trdine.

IV.

Kje je na svetu dom tako tesan,
 kot ti si, hišica, med vej zelenjem?
 Kje je pod solncem krov tako prostran,
 da nikdar se ne poslovi z življenjem?

Tam ni noči, tam je na veke dan . . .
 Srce napolnjeno je s hrepenenjem,
 ko v njem zaklad se zgame zakopan,
 nanesen z radostjo in zbran s trpljenjem . . .

Ta tesnoširni dom na zemlji rodni,
 svetišče srcu, mislim zatočišče,
 bil varno gnezdo ptici je negodni.

Če iz viharjev sile pota išče
zdaj v zreli dobi duh si moj svobodni,
pokoja da domače mu ognjišče.

V.

Kako si zašuštela, lipa ti,
kako ste, oleandri, zacveteli,
kako ste mi, ciklamni, zadehteli,
kako kanarček živo gostoli!

Kako ves dom veselo govori:
Nanovo gnezdo znašati začeli
na dvoru so golobčki naši beli . . .
In solza materi v očeh blesti . . .

Ta solza — duše zlate govorica!
In na srce iskreno te pritisne
od radosti tresoča se desnica.

Dan demantni pod krovom zdaj zablisne:
Golobec jaz in naša golobica —
ti, žena moja . . . In srce zavrисne! . . .

VI.

Trpjenje bič obupnosti je zvalo,
zapahnilo, rojak, ti dom je tvoj.
Pred tabo sto se potov je razkrilo:
Kam? — E, v Ameriko! — Za kruhom v boj!

Na vrhu se Gorjancev je zgenilo
še v srcu nekaj: ódkrij se, postoj!
V dolini tam je k jutru pozvonilo;
bron vabi: Slušaj glas proseči moj! . . .

Bridkost v oči mu hoče — v srce pade . . .
Iz njega pesmi se izvije glas,
v slovo nad rodne pohiti livade.

Vzravna se mu ponosni, jaki stas,
zaklijejo po prsih svetle nade:
Šaj zopet, dekle, pridem k tebi v vas!

E. Gangl.

Polikarp.

Spisal Ivan Cankar.

I.

Župnik se je vzdramil in težka mora se mu je odvalila od prsi. Vzdignil se je v postelji, naslonil se je s komolcem ob zglavje in je premišljeval.

Neprijetne sanje so bile: sedel mu je na prsih človek neznanec, režal se mu je široko v obraz in je mežikal s hudobnimi očmi.

„Kdo je bil?“ je premišljeval župnik. Popolnoma neznan je bil obraz, toda zdelo se mu je, da ga je že videl nekoč, le v sanjah morda, pred davnim časom . . . Neznanec, kdorsi že bodi: nespodobno je bilo, da si prišel ob tej mirni uri, o polnoči, ter sedel široko na trudne prsi! . . .

Slabo je bilo župniku; posegel je po kozarcu in je omočil ustnice. Še je držal kozarec v iztegnjeni roki, ko se je stresel od glave do nog, pol od strahu, pol od mraza. Okno je bilo odprto in župniku se je zdelo, da sliši korake na dvorišču.

„Kdo hodi tod ob tej pozni uri? S tihimi koraki, brez glasu, kakor plahonogi tat?“

Dasi mu je bilo hladno, se je vzdignil trudoma iz postelje ter se je napotil k oknu.

Lepa je bila noč. Bela mesečina je bila razlita po dvorišču. Tiho, nekoliko omahovaje je hodil človek po dvorišču, dolga senca je blodila ž njim.

„Kdo si? Odkod prihajaš?“ je zaklical župnik.

Človek pa se ni ozrl; krenil je na desno, nato je krenil na levo, iskal je pač.

Župnik se je razsrdil.

„Ali te ni sram, pijanec, da se potikaš tako pozno po tem tihem kraju in motiš spodobne ljudi?“

Ni odgovoril, še z roko ni zamahnil. Zibal se je polagoma ob svetlem zidu, njegova dolga senca je vstala ter se vzpela visoko prav do pisanega okna; zibala se je zmerom dalje od okna do okna,

naposled je nenadoma ugasnila, popila jo je mesečina. Tam nekje, v temi, so zaškripale duri.

Župnik je stresel z glavo.

„Tako se plazijo tatje, neverniki, vse križem po teh brezbožnih krajih!“

Nato se je vrnil v posteljo, zavzdihnil je samo še enkrat in je takoj zaspal.

Komaj je zatisnil oči — mislil bi navaden človek, da je minila le minuta — se je vzbudil in dan je bil. Veselo je sijalo solnce skozi okno, lepo in veliko jesensko solnce. Zaklenkal je zvon, pesem njegova pa je bila čudo otožna; Bog vedi, kje je umiral truden popotnik.

Župnik se je polagoma napravljaj, premišljeval je in molil. Nenadoma se je domislil neprijetnih sanj in grenka nejevolja mu je segla v srce. Stopil je k oknu; gorka, čista svetloba je lila skozi jablane na vrtu, dvorišče je bilo še v senci.

Hlapec je zaloputnil spodaj duri in je šel z lenimi koraki in zehaje preko dvorišča.

„Miha!“ je zaklical župnik. „Miha, povej mi, ali nisi ničesar slišal po noči?“

„Kaj bi slišal, gospod?“ je odgovoril Miha.

„Neki človek, tat in razbojnik, se je klatil po noči tod po dvorišču!“

Župnik je hotel še povedati, da se je bil tisti razbojnik priplazil celo v sobo, kar na posteljo, na trudne prsi. Toda hlapec je stresel z glavo in je šel dalje, proti hlevu.

„Čudni so gospod!“ je premišljeval Miha spotoma. „Že nekaj časa ni vse po pravici . . . Stari so!“

Odprl je duri v hlev, kmalu nato pa se je vrnil na dvorišče z urnimi koraki.

„Gospod! Gospod!“

Župnik se je prikazal ob oknu.

„Precej pridite doli! Neki človek leži v hlevu!“

Župnika je izpreletelo po vsem telesu; dvakrat mu je padla suknja iz rok, predno jo je oblekel.

Odpirale so se duri tu, tam; prišla je dekla, kuharica je prišla, celo iz cerkve je prišlo nekaj žensk in mahoma je oživel dvorišče.

„No, zijala, zijala! Čemu pa ste prišli, kdo vas je klical? Molit!“

S tresočo nogo je prestopil prag in je iztegnil roke.

„Kaj? Saj je tema, saj nič ne vidim! Odpri vrata na stežaj!“

Škripaje so se odprla vrata; konj se je ozrl radovedno proti pragu, tudi vola sta pogledala z debelimi očmi.

Iz kupa slame, precej pri vhodu, je molel velik, raztrgan črevelj; župnik se je približal polagoma in je pobežal z nogo.

„Kaj je človek, ali ni? — No, vstani, klada!“

Nič se ni zgenilo in župnika je obhajalo tesno, neprijetno čuvstvo.

„Tak primi no, Miha; poglej, kaj je!“

Tudi hlapec ni bil pogumen; stopil je oprezno k slami in se je sklonil.

„Seveda je človek! Vznak leži, z nogami navzgor.“

Sklonil se je niže, zgrabil je z obema rokama in je vzdignil. Ženske so zakričale, tudi župnik se je plaho umaknil. Na slami je ležal človek, v razcapane cunje oblečen; obraz je bil v senci, videla so se samo široko odprta usta.

„Ali je živ, ali je mrtev?“ je vprašal župnik s tresočim glasom in od čudnega strahu mu je gomezelo po hrbtu, po licih.

Hlapec je potipal za roko, toda izpustil je takoj; telo je padlo na slamo, glava je butila ob trda tla; kakor prej je štrlel visoko raztrgani črevelj.

„Ves mrzel je in moker!“

Hlapec se je stresel in je stopil v stran.

„Kaj ni mogel nikamor drugam? Kakor nalašč pride sem!“

Ko je bila udarila glava ob trda tla, se je okrenil obraz proti luči. Suh je bil in siv, poraščen do nosa, čelo so zakrivali kuštravi lasje; usta so bila odprta, napol odprte so bile tudi oči in so gledale belo in topo.

Župnik je vztrepetal in se je pokrižal.

„Pomozi Bog in sveta Mati božja!“

Spoznal ga je bil takoj; isti škodoželjni izraz na široko režečih ustih, isti beli, topi pogled; in tudi obleka je bila ista, prav tako razcapana in umazana.

„Pojdi, Miha, teči po župana!“

Nato se je okrenil župnik proti pragu.

„Kaj pa vi? Kaj pa prodajate zijala? Marš!“

Posegel je po palico, zamahnil je v velikem kolobarju in ženske so pobegnile proti cerkvi. Nikoli še niso videle župnika tako srditega; žile na čelu so mu bile nabrekle, obraz je bil temnordeč in zabuhel.

Pozvonilo je v tretjič; v zakristiji je čakal cerkovnik in se je čudil. Naposled je prišel župnik; stopil je v zakristijo s trdim korakom in je zaloputnil duri. Rekel ni besedice, na nikogar se ni ozrl. Hlastno in nejevoljno se je oblačil, premikal je ustnice in je mrmral, cerkovniku pa se je zdelo, da ne mrmra pobožnih molitev.

Tisto jutro je minila maša čudo hitro; neprestano so se prekriževale ženske, poklekale so in vstajale, šlo je po bliskovo. Župnikov talar je frfotal po oltarju; okorni, debeli, belolasi stavec se je vrtel kakor novomašnik in pri blagoslovu se je okrenil tako urno, da mu ljudje niso videli obraza. Cerkovnik je begal okoli oltarja, sopel je težko in se je čudil neprestano. Še so klečale v klopih pobožne ženske in so molile in strmele proti oltarju; toda oltar je bil že prazen in dvoje sveč je brlelo žalostno. Župnik je bil zagrnil kelih s spretno roko, blagoslovil je mimogrede in se je napotil jadrno proti zakristiji. Slekkel se je ter pometal obleko križem po zakristiji, nato je ogrnil suknjo in je odhitel na dvorišče.

Nabralo se je bilo že mnogo ljudi; župan je bil tam in učitelj, otroci so se podili po dvorišču, ženske so blebetale, moški so ugibal; celo malo, lepo prase se je bilo izgubilo iz hleva in je begalo strahom in kričeč med ljudmi.

Stopili so v stran in so napravili pot, ko se je prikazal župnik. Pogledal je jezno na ljudi in je stopil naravnost k županu.

„No, kaj?“

„I, kaj bi?“ se je nasmehnil debeli župan. „V mrtvašnico ž njim, pa je konec besedi!“

„Ali je mrtev?“

„Seveda je mrtev; še besede ne zine, usta pa ima odprta.“

Župnik je namršil obrvi.

„Človek je, po božji podobi ustvarjen . . . Miha, naprezi in pojdi po zdravnika!“

Nato je stopil župnik z županom in učiteljem v hlev. Človek je ležal tam kakor prej, z glavo navzdol.

„Vsaj drugače bi ga položili; tu leži kakor . . . Bog vedi kaj!“

„Če je itak mrtev!“ je odgovoril župan.

„Ti, ki zijaš tam na pragu,“ je zaklical župnik, „pridi rajši sem in položi človeka po krščansko!“

Takoj je izginila glava. Nato se je sklonil župnik sam, zgrabil je neznanca pod pazduho in ga je položil na slamo.

„Da bi vsaj vedeli, kdo je!“ je ugibal župan. „Iz naše vasi ni; v celi občini niso videli takega človeka, drugače bi ga bili zaprli! Pride, leže in umrje . . .“

Učitelj je opazoval neznanca od blizu.

„Ali je starec, ali je mladič? Lahko bi mu bilo dvajset, lahko tudi petdeset let! Morda ima v teh cunjah kakšne stvari, vsaj kakšno znamenje — iz katere dežele je doma in kam se je bil nameril . . .“

Zdaj se je sklonil tudi župan, odgrnil je neznanču suktnjo in je iskal po žepih. Našel ni drugega nego skorjo kruha, trdo kakor kamen, in košček papirja, na katerem je bilo napisano z velikimi, okornimi črkami: „Polikarp“.

Župan je zmajal z glavo.

„Potepuh je pač, brez doma in brez imena! Klatil se je Bog vedi kod in ko je bilo treba umreti, je legel, kjer so bile pač duri odprte . . . Bog mu daj mir in pokoj!“

Župnik je vzel papir in roka se mu je tresla.

„Morda mu je bilo tako ime“, je omenil učitelj.

Župan pa je stresel nejevoljno z glavo.

„Polikarp? Tako ni ime nobenemu človeku na svetu! . . . Janez, Jože, Franc — to so imena! Če je kakšen Polikarp svetnik v nebesih, pač nima veliko opravila!“

Župnik je spravil list in je molčal; rdečica v njegovem obrazu je bila bledejša, nekaj težkega in mrzlega mu je leglo na srce. Mislil je trudoma in se ni mogel domisliti, čemu je bil prišel k njemu človek neznanec ob svoji žalostni poslednji uri . . .

Prišel je zdravnik, vesel, majhen, trebušen gospod in se je takoj spravil nad neznanca.

„Seveda je mrtev! Od lakote in vsega hudega je poginil!“

In ker je bil župnik poleg, je pokrižal zdravnik neznanca po čelu, ustih in prsih.

„Zdaj ima vsaj mir! Potepuh je bil, siromak brez krova . . . Na obrazu se mu pozna, da je doživel veliko . . . Čudno se mi le zdi, čemu si je bil izbral baš farovski hlev . . .“

Župnik je nabral čelo v zlovoljne gube.

„Če bi bil prišel umret kam drugam, recimo v vaš hlev — čemu baš tja? . . . Izgubil se je bil, blodež, pa je legel, kjer so mu odpovedale noge . . .“

Še je govoril župnik, ko se je nenadoma nečesa domislil.

„He, Miha! Kaj nisi zaklenil hleva sinoči?“

Hlapec se je začudil.

„Seveda sem ga zaklenil, dvakrat, kakor zmerom . . .“

In s sumnjivim, skoro plahim pogledom se je ozrl na mrtvega neznanca.

„No, no!“ se je nasmehnil zdravnik. „To pot si bil pač pozabil. Dandanes ne prihajajo ljudje skozi ključalnico; suh je kakor treska, tako suh pa le ni!“

Miha se je razsrdil.

„Nisem pozabil! Bog mi je priča, da sem zaklenil vrata! Kaj jaz vem, če ni bil sam hudič ukrenil te stvari!“

Prekrižal se je in se je odmaknil od mrtveca še za par korakov.

Oglasil se je župnik, z mehkim, trepetajočim glasom, kakor da bi prosil usmiljenja.

„Miha, povej, Miha, kaj nisi bil sinoči pri Gašperinu? Ali nisi pil malo čez mero? Greh je, ampak odpuščeno ti bodi! Le po pravici govori, Miha!“

„Pri Gašperinu sem bil, gospod župnik, vse je res, in tudi pil sem; ampak vrata sem zaklenil prej!“

Natihem je bil župnik sam prepričan, da je bil hlapec vrata zaklenil. Po noči, ob tisti sveti in skrivnostni polnočni uri so se godile stvari, ki jih človeška pamet ne more dognati . . .

Spravili so neznanca v mrtvašnico, župnik pa je poškopil hlev in tudi vrata z blagoslovljeno vodo . . .

Tako se je nagnil dan, se je bližala noč. Ozrl se je župnik proti nebu in je videl, kako je bledela rdeča zarja na zahodu. Dvorišče je bilo že vse v senci, črne so bile jablane. Zapel je zvon in je oznanjal noč.

Ob takih tihih, lepih jesenskih večerih, ko se čuti trudni starec tako sorodnega tistemu obledelemu nebu, v predsmrti, žalostno-trudni slutnji trepetajočemu drevju, je posedal župnik na vrtu in je premišljeval o minljivosti vseh posvetnih stvari in o bližnji sodbi božji. Tisto noč pa ga je bilo strah teme, neprijaznih senc, ki so segale zmerom dalje in zmerom više. Stopil je v vežo, napotil se je po stopnicah in je napravil v sobi luč.

Odprl je brevir, da bi molil. Srce pa mu je bilo razmišljeno ob molitvi, uhajale so misli v tuje kraje.

„Kako žalostno gori luč nocoj!“

Privil je svetiljko, toda visoki plamen je trepetal in je bil podoben zatohlo brlečim svečam ob mrtvaškem odru.

Zaprli je brevir in je stopil k oknu. Hitro se je bilo znočilo zunaj; belo je bilo nebo na zahodu in že so se vžigale zvezde . . .

Sam ni vedel, kdo ga je bil poklical, kdo mu je kazal pot: župnik je premeril sobo kakor v sanjah, premeril je drugo in tretjo in je prišel v tesno izbo, do vrha napolnjeno z debelimi, zaprašeni knjigami. Odgrnil je malo okence in odprl se mu je razgled naravnost na pokopališče.

Tam je že sijal mesec, velik in bel, svetili so se križi, čudovito jasno se je svetila mrtvaščnica. Ob malem, omreženem okencu mrtvaščnice se je prikazal tedaj obraz; natanko je razložil župnik votline oči in ust.

Cuden, mrzel mir mu je legel na srce; vrnil se je v sobo, kjer je gorela luč, ogrnil si je suknjo in si je privihal ovratnik, da bi se ne prehladil. Nato se je napotil; in kakor je bil miren, so se mu noge tresle in so mu včasih zašklepetali zobje.

(Dalje prih.)

Prorokovanje.

(Poljski motiv.)

„Lepo deklè, ljubo deklè,
ah, zakaj me ti ne ljubiš?
Vranec v zlato podkovan mi
z biseri je ves okrášen
in srce mi bije v prsih
vredno biserov in zláta!“
Pa mu deva odgovarja:
„Ah, kako bi te ljubila?
Ti odhajaš v boj krvavi!
Turek konju zlato vzame,
bisere in vse dragulje,
dal verižico bo zlato
svoji sladki devojčici . . .
Tebe pa prebode z mečem,
tvojo glavo poteptajo
turški konji tam na plani —
in razkljujejo srce ti
tam na polju črni vrani . . .“

M. P. Nataša.

Dve ljubici.

Spisal Janez Trdina.

leta 1858. sem porabil vse počitnice za potovanje po Hrvaškem in Slovenskem. Imel sem dva glavna namena. Na Hrvaškem sem hotel zvedeti, kakove uspehe je dosegel Bahov sistem teh šest let, odkar je jel pritiskati ubogi hrvaški narod, na Slovenskem pa me je najbolj mikalo, da bi spoznal Prešernovo Julijo, ki je živela takrat v Novem mestu. O Hrvatih in Bahovih huzarjih tu ne bom govoril, povedal bom le, kako sem se seznanil s slavno milico našega klasika.

Ko sem se učil na Dunaju (1859—53), shajali smo se rojaki v Grlovičevi kavarni, da smo čitali novine in se razgovarjali o sto različnih vprašanih in rečeh, ki so nas zanimale. Posebno pogostoma je prišel na vrsto pesnik Prešeren. Vsak je povedal o njem vse, kar je vedel, in često tudi še kaj več. Pretresali smo vse doživljaje njegove, najrajši pa seveda njegove ljubavne zveze, zgone in nezgone. Mnogi naši akademiki pa so dvojili o vsem, kar se je pripovedovalo o Prešernu, in trdili odločno, da se ve za gotovo samo to, da je zlagal klasične pesmi in da je pil rad vino in včasi tudi žganje. Najbolj neverjetno se je zdelo tem kritikom, da bi bil imel Prešeren res kako tesno družbo in znanje s tisto Julijo, katero slavi v svojih pesmih. Po njih mnenju se ta Julija ni rodila v Primčevi rodbini, nego v bujni mečti njegovi, ona je njegov ideal, ki ni imel nikoli mesa in krvi. Ti mladiči niso baš tajili, da je živela v Ljubljani neka Primčeva Julija, oni so le trdili, da Prešernova Julija ni bila ž njo v nikakem sorodstvu, ni v telesnem ni v duševnem.

Jaz sem Prešerna poznal, ali le po vnanji plati, da na pr. dobro vem, kakov je bil njegov frak in plašč in cilinder, kako grda kapa mu je včasi čepela na glavi, in tudi še to, kako je pomalem jecljal in dražil natakariče s slanimi kvantami. Natanko pomnim i njegov simpatični obraz, nebeško blage oči in dražestno smehljanje njegovo in še več takih reči, ki niso, dokler je živel, nikogar zanimale. O njegovi ljubezni pa sem čul v Ljubljani skoraj samo to, da mu je rodila ljubica dvoje nezakonskih otrok.

Ker sem slišal toliko o lepoti Blejskega jezera in njegovega obližja, hotel sem se z obema korenito seznaniti. L. 1857. sem se mu o počitnicah naselil na bregu, dobivši si stanovanje v Prešernovi hiši, v kateri je bila ne le izvrstna gostilnica, ampak tudi kopališče — toplica. Gospodar njen je bil bližnji sorodnik pesniku Prešernu in ž njim skoro istih let. Krstno ime mu je bilo menda Jože. Šole sta pohajala obenem, družilo ju je tesno prijateljstvo že od otročjih let. Skupaj sta uganila tudi marsikatero burko in negodnost, seособno pred pustom na plesiščih. Popisavala sta doma prav majhne listke s kratkimi zabavljicami na slovenskem, nemškem ali laškem jeziku, jih nosila s sabo na zabave ter jih pometala po tleh, seveda tako skrivaj, da ju ni nihče zapazil. Na listkih se je zabavljalo prvakom ljubljanske birokracije, starim devicam, domišljavim koketam, napuhnjenim krašoticam in še mnogim drugim ljudem, katere sta imela na rovašu.

Jože Prešeren je bil jako izobražen. Človek je razpravljal ž njim lahko vsako politično, narodno ali socijalno vprašanje. Mož je znal samostojno misliti, pogovor ž njim je bil i prijeten i poučen. V njegovi hiši sem stanoval več tednov. Kmalu sva se dobro sprizajnila in hodila skoro vsak dan skupaj na izprehod po prelepi okolici Blejskega jezera. Zdaj sem si dobil najlepšo priliko, da zvem natanko vse življenje pesnika Prešerna, kolikor ga je bilo znano stričniku Jožetu. Kako mu se je godilo na Dunaju, ni vedel, prav dobro pa je poznal njegove ljubljanske doživljaje. V gimnaziji ni trpel nobene revščine, veselja mu ni kalila nobena resna skrb. Denarjev je imel zmerom dovolj. Nekaj jih je dobival od sorodnikov, nekaj pa si jih je tudi sam prislužil s korepeticijami in inštrukcijami. Slovel je v mestu za najboljšega hišnega učitelja. Očetje, ki so hoteli dati otroku svojemu spretnega inštruktorja, so šli vselej najprej Prešerna prosit, da bi jim ga vzel v pouk. V višjih šolah si je toliko prislužil, da je imel v žepu vedno kakih deset goldinarjev gotovine, kar je za dijaka že velika glavnica. Privoščil si je lahko marsikatero precej drago zabavo in dobroto. Baš ta denarnost pa je Francetu mnogo škodila. Začel je prezgodaj zahajati v krčme; privadil se je vinu in obenem tudi dekletom, ki so mu stregla. V krčmah se je naučil i kosmatih šal in kvant, katerih ni mogel opustiti niti v zreli dobi svojega moštva. Pravil mi je Jože o našem pesniku še mnogo drugih reči, katere sem že pozabil, ker so se mi zdele premalo zanimive. Mene je najbolj mikalo zvedeti, kakova da je bila pesnikova ljubezen do Primčeve Julke. O njej sva govorila z Jožetom malone na vsaki šetnji. Strašno se je smejal trditvi naših

mladih kritikov, da je dal France ime Julija praznemu fantomu, izmislici svoje fantazije, ki ni dihala nikoli božjega zraka. Jože je bil popolnoma uverjen, da je slavil stričnik v svojih pesmih hčer bogatega ljubljanskega trgovca Primica ali pravzaprav Primca, katero sta poznala oba Prešerna že od njenih otročjih let. Res ni priznal France nikoli svoje ljubezni proti nikomur, niti proti svojemu sorodniku Jožetu, ali tako se vedo i mnogi drugi zaljubljeni mladiči. Vzrok je nekaka sramežljivost, še bolj pa ponos, ki jim brani povedati drugim, da so se dali ujeti. V en glas smo trdili vsi pesnikovi znanci, da mu je zaplenila srce dražestna Primčeva Julka. Zahajal je najrajši v take kraje, za katere je vedel, da hodi tja i njegova ljubica. Prav lahko smo zapazili, da je v gledišču, na plesiščih in vseh večjih zbirališčih iskalo Francetovo oko vselej njo in, če jo je zazrl, da se je ni mogel nagledati. V razgovoru je tako obračal besede, da je morala priti na vrsto tudi njegova Julka, o kateri je povedal vsak pot kaj novega in pikantnega. Hvaliti je ni hotel, ker bi se bil s tem preočitno izdal. Zabavljaj ji je brez konca in kraja samo zato, da se je govorilo o njej. Na listkih je piknil včasih tudi njo, ali vselej tako, da ni mogla biti preveč huda, če je tudi zvedela, kdo da je sprožil strelico na njo. Očital ji je n. pr. gizdavost, trdosrčnost, neusmiljenost. Srdito pa je udrihal na takih papirčkih po njenih sovražnicah in tekmicah, pa tudi po vseh gospodičnah, ki so slovele, da so lepše od nje. Takim je našteval napake, ki niso bile dosti znane, ali pa jih človek ni lahko precej zapazil, n. pr. grdo hojo, prevelika usta, škrbaste zobe, plošnate prsi, neplačano obleko, kupljene lase i. t. d. Napisi te vrste so Julki seveda ugajali, kajti podirali so slavo tekmicam in nasprotnicam njenim. Nabrala jih je sčasoma do petdeset ter jih skrbno čuvala, ob primernih prilikah pa jih čitala svojim znancem in znankam. S takimi zabavljicami se ji je pesnik gotovo krikupil, dasi so izpričevala vsa znamenja, da ni bila vanj nikoli preveč zaljubljena. Včasih se je nanj celo prav hudo ujezila, kadar jo je dražil le preveč poredno, ali zamera ni nikoli dolgo trajala. Stričnik Jože je mislil, da bi se Franceta ne bila dolgo branila, da je bil on kak bogataš ali vsaj kaka velika zverina v državni službi. Siromaka pa seveda ni marala. Hči imovitega trgovca je vedela že zarana, da je denar sveta gospodar; idealni nazori so bili povse neznani njenemu duhu in srcu. Saj tudi svojega moža ni vzela iz romantične ljubezni, nego zato, ker je ugajal roditeljem njenim pa tudi njej njegov imetek, imenitna služba in plemenitaški stan.

Razen mnogih drugih reči sem vprašal Jožeta, če je Primčeva rada govorila po domače. Dejal je: „Prav rada, morda rajši nego po nemški.“ V hiši njenega očeta se je govorilo skoraj samo slovenski. Nemški jezik je rabil rodovini le za trgovinska pisma, med sabo pa se je pomenkovala zmerom po domače. Ljubljanski trgovci niso bili nikoli tako okuženi z nemškim duhom in napuhom kakor birokrati, morda zato, ker so občevali radi svojih poslov mnogo s prostim, nepokvarjenim slovenskim narodom. Pa treba je pomisliti še nekaj drugega. Starim Kranjcem slovensko rodoljubje ni bilo znano. Nadomeščal jim ga je deželski patrijotizem. Slovenskega jezika niso zaničevali, ali imenovali so ga „kranjska špraha“. To deželsko domoljubje je navdajalo vse stanove. Ako je vprašal kak tujec kateregakoli meščana ali grajščaka, če zna kranjski, dobil je vselej odgovor: Kako ne, saj sem Kranjec, kranjščina je naš deželski jezik. Ko se je v prejšnjem stoletju igralo v gledišču prvokrat po slovenski, pozdravili so to novico z največjim veseljem vsa ljubljanska gospoda. Tak kranjski patrijotizem je vladal tudi v Primčevi hiši. Hči Julka je torej prav rada govorila po domače z vsakim človekom in ne le s kuharico, kakor se blede zdaj nekaterim slovenskim kritikom.

Jože Prešeren mi je popisal tudi natanko vsa duševna in telesna svojstva Julkina, kolikor so mu bila znana. Rasti je bila bolj nizke, ali ne pritlikave, kakor nekateri mislijo: lepote ji ni prav nič kazila. Že takrat se je čula včasi sodba, da ji je ena rama višja od druge, ali Jože Prešeren, ki jo je videl skoro vsak dan, ni zapazil nikoli te neenakosti. Neizrečeno ljubeč, mil in dražesten je bil Julkin obraz, nežnosti njegove ni mogoče popisati. Kolikor dalje si ga gledal, tem lepši in milejši se ti je dozdeval. Ni torej nobeno čudo, da se je Primčeva Julija zapičila tako globoko v pesnikovo dušo. Razen telesne je dičila to gospodično tudi duševna krasota. Glavo je imela prav dobro, sosebo živ in trden ji je bil spomin. Vzgjajala se je tako kakor vse deklice iz bogatih rodov, torej po nemških pravilih in šegah, ki niso bile baš najboljše. Izobraženje njeno ni moglo biti potakem ni obsežno ni globoko. Ali po svoji nadarjenosti si je prisvojila gladko društveno oliko in v vseh rečeh pravi takt in način. Vedla se je povsod tako, kakor so zahtevale prilike. Razgovarjala se je z vsakim človekom pristojno, priljudno, naravno, brez afektacije. Občevala je z vsemi tako skromno in pametno, da se ni nikoli nikomur zamerila. V gledišče je rada hodila, sosebo če se je igralo kaj veselega. Tudi godba in petje sta ji jako ugajali;

ljubila je poleg nemških tudi slovenske pesmi. Po vsem tem, kar mi je povedal Jože Prešeren o našem pesniku in Juliji, nisem mogel več dvojiti, da je bila Primčeva Julka res Prešernov ideal, ne pa le kaka teatralna prikazen, za katero se skriva njegova prava, v pesnikovi mečti rojena ljubimka, ki ni nikoli živela. Zanimala me je zdaj stokrat bolj nego prej in zarekel sem se za trdno, da ne bodem miroval, dokler je ne bom videl na svoje oči in slišal na svoja ušesa. Ta nakana se je dala najlaglje izpolniti o velikih počitnicah.

Ko sem drugo leto (1858.) dovršil na Hrvatskem svoje opazovanje Bahovega divjaštva, krenil sem iz Zagreba proti zapadu v svojo slovensko domovino. V Samoboru sem ostal dva dni, da si dam narediti nove črevlje, ker so kazali stari že neizlečne rane. Preobuvši se, ostavim zjutraj zarana prijazni Somobor in kmalu za njim tudi „trojedno kraljevino“. Po dolgem presledku sem se nahajal zopet na domačih tleh in to med veselimi Dolenjci. Vreme sem imel prav prijetno, ne prehladno, ne prevroč, in velika cesta je bila suha, gladka in brez prahu. Tekel je že mesec oktober, ki pa tisto leto ni bil deževen in vetroven, kakor mu je navada. Ob cesti so stale redke vasi in v njih nisem videl nobenega človeka in tudi na potu nisem nikogar srečal. V hišah je bilo tako tiho, kakor da so pomrli vsi prebivalci. V krčmi sem čakal sam dobro četrte ure, predno je prišla z zelnika gospodinja in mi postregla, govoriti se ji ni ljubilo. Pijača mi je ugajala, jedi pa se ni dobilo nič razen domačega kruha, ki mi ni šel v slast, ker je bil grenak.

Tako mi se je godilo še v dveh drugih krčmah. Začela mi se je oglašati že lakota, ko pridem že popoldne do precej velike skupine hiš in hišic. Ta skupina se imenuje mesto, ali se vidi v njem malo mestne obrtnosti: prebivalci obdelujejo zemljo in rede domačo živino kakor vaščani. Pri hišah pa sem videl tudi dosti ljudi. To je bilo edino javno znamenje, da hodim zdaj po mestu in ne več po kaki mrtvi vasi. Ti meščani so se mi zdeli prav prijazni. Mnogi so me pozdravljali, dasi me niso še nikoli videli. Eden me je celo vprašal, kamo mi bo treba iti? Jaz mu odgovorim: „V krčmo, kjer bi dobil ne le pijače, ampak tudi kaj prigrizka. Prosim vas, da bi mi povedali za tako hišo.“ Mož pravi: „O, krčem je pri nas več, nego jih je treba. Jaz bi vam svetoval, da greste v onole hišo, ki ima nadstropje. Veli se ji: Pri Nilkarjevih. Tamo doboste najboljšo vino, za jed pa, če drugega ne, vsaj kako prekajeno klobaso, ali Nilkarjevi imajo tudi poln dvor kuretine. Postregli bi vam lahko s kakim piščancem.“

Priljudnega „purgarja“ lepo zahvalim in grem v priporočeno gostilnico. V glavni sobi je sedela pri peči gospodinja sama; krpala je staro vrečo. Prosim jo, da bi mi prinesla vina. Ona se ne gane, kakor da me ni čula. Vprašam jo, če imajo kaj dobrega vina. Ona zastoka: „Mhm!“ — Ali tudi kaj jedi? Ona: „Mkm“. Jaz: „Ali tudi kruha ne?“ Ona: „Mhm!“

Molče se usedem in čakam potrpljivo še kakih deset minut, predno mi prinese baba merico rumene, lepo dišeče, iskrajoče se kapljice in velik kos kruha. Zdaj jo pogledam bolj natanko. Imela je kakih petinpetdeset let. Ali dasi ji je mladost že zdavnaj minila, bila je še zmerom prav trdna ženska bistrh oči in zdravih zob, celo nedrije ji še ni popolnoma skopnelo. Govoriti se ji dolgo ni nič ljubilo. Vedno je ponavljala svoj: mhm in mkm, ali pa je tudi brez kakega glasu samo prikimavala in odkimavala. Takih babnic se nahaja gotovo kaj malo na svetu. Jela me je po pravici zanimati, kajti človeku ni prirojena taka molčečnost. Brez kakih besed ne morejo prebiti v društvu niti najresnejši možje. Nilkarica se ni vedla tako samo proti meni, ki sem bil tujec. V hišo so prišli zaporedoma pastir, dekla, soseda, dacar in mestni sluga. Odgovarjala je vsem kakor meni: mhm, ali pa: mkm! Kvečjemu če je v pol glasa kaj zamrmrala. Tem bolj pa moram pohvaliti njeno vino. Bila je predlična starina, doma v sloveči Gadovi peči. V slast sem pojedel tudi kruh, v katerem je bilo primešane pšenični moki nekoliko koruzne, kar mu je dajalo odličen okus. Za prvo merico je prišla druga in tretja.

Oziraje se po sobi, ugledam na polici kup knjig in časnikov. Knjige so bile pobožne: Dušna paša, Tomaž Kempnjan, življenje svetnikov i. t. d. Časniki so me bolj zanimali, ker sem se nameril na stare znance. Bilo je poleg „Novic“ in „Danice“ več številik „Slovenije“ iz leta 1848., tudi „Ljubljanski časnik“, „Vedež“ in „Pravi Slovenc“ so se nahajali v tej zbirki. Videlo se je, da so bili tisti, ki so čitali te liste, čvrsti rodoljubi, oduševljeni za svoj narod in jezik in obenem vroči prijatelji vsem slovanskim bratom. To so dokazovale mnoge s svinčnikom podčrtane besede in pripomnje na kraju listov, ki so bile jako rezke, duhovite in polne narodnega ognja in srda na naše sovražnike. Ves vesel zakličem: „Bog poživi tiste poštenjake, ki so prebiralali te časnike! Bili so to možje, ki so imeli glavo na pravem koncu in plemenito, zlato srce, da bi jih človek kar objel in poljubil. Še enkrat: Bog jih živi!“

Gospodinji so te besede tako ugajale, da je stresla s sebe več dremež, se radostno zasmejala in velela: „Gospod, te novine sta dobivala iz Ljubljane moje dva sinova. Brala sta jih po dnevi in po noči, radi njih večkrat še jesti nista marala. Kar sta dobila v njih, sta pretresala potem cele ure, včasih sama, često pa i z učiteljem ali kapelanom ali trgovcem. Ti listi so nam delali cel semenj, privabili so mi v krčmo marsikaterega pivca, ki je hotel zvedeti, kaj pišejo ljubljanski doktorji in učenjaki. Najbolj so se pulili ljudje za „Slovenijo“, mikala jih je bolj nego sv. pismo. Moja dva sinova sta znala vsako številko skoro na pamet. Na straneh sta pa zapisavala svoje misli in opazke, in to, kar sta onadva začrkala, se je zdelo ljudem včasih še bolj imenitno nego natisnjeno berilo. Sinova takrat nista bila več dijaka. Starejši je bil že posvečen, mlajši pa tudi že blizu vrat, skoz katera se dohaja v duhovski stan. L. 1848. smo ju imeli doma radi bolehavosti. Ko sta povse ozdravela, sta me zapustila in kmalu dobila službo preko Save. Od takrat se malokdaj vidimo. Mene zadržujejo nujni posli doma, onadva pa imata tudi vsak svoje opravke, da ne utegneta priti k meni.“

Jako me je obveselilo, da se je krčmarici jezik razvezal. Začel sem zopet hvaliti modrost, bistroumnost in učenost njenih sinov. Storil sem to ne le iz ugodljivosti proti njiju materi, ampak iz pravega uverjenja, ker so mi dokazovale pripomnje na listih, da navdajajo oba Nilkarja iste misli, nade in nazori kakor mene. Čim bolj sem ju hvalil in povzdigoval, tem bolj je rasla veselost in zgovornost njiju matere.

Ko sem jo vprašal, če bi mi hotela pripraviti kaj južine, je dejala smejoč se: „Oh, pa še kako rada! Vi ne veste, kako dobro de človeku, če čuje hvalo svojih otrok! Danes je petek. Kristjani ta dan ne jemo nič mesnega, ali spekla vam bom prekrasnega sulca, ki ga je ujel naš ribič pred dobro uro.“

Priznati mi je, da mi se ni še nikoli nobena riba zdela tako okusna kakor ta dolenski sulec.

Krčmarica mi je po južini povedala, da pri njej lahko prenočim. Dejala je: „Za tujce imam dve sobi. Pojdite z mano, da vam ju pokažem. Spali boste v tisti, ki vam bo všeč.“ Ena izbja je bila precej velika, ali povse prosta in polna skrinj in raznega brložja. Druga se mi je prikupila že o prvem pogledu. Bila je majhna, ali lična, svetla in poslikana.

(Dalje prihodnjič.)

Pesem o zvonu.

Po Fr. Schillerju poslovenil A. Funtek.

Vivos voco.
Mortuos plango.
Fulgura frango.

Irdno zbit, postavljen v prsti
je kalup, iz ila žgan.
Pomočniki, sèm po vrsti!
Danes zvon ugledaj dan!
V vročih kapljah stoj,
lij po čelu znoj,
da bo delo mojstru v slavo;
a nebo dá srečo pravo.

Ob tvorju, ki se resno snuje,
se pač spodobi resen rek;
če dobra se beseda čuje,
uspešnejši je delu tek.
Zatorej razmišljujmo s pridom,
kaj moč nezatna obrodi;
slabotnika je zreti s stidom,
ki ne presoja, kar stori.
Saj to človeka ravno kiti
in um zato mu bil je dan,
da more v dnu srcá čutiti,
kar proizvaja njega dlan.

Naložite smrekovine;
les pa bodi dobro suh,
da krepkó skoz žrelo šine
stisnjeni ognjeni puh!
Vrite bakrov sok,
brž kositra v tok,
da bo zvonovina v peči
tekla, kakor mora teči!

Kar z ognja pomočjó nam v jami
globoki stvarja dlan ta čas,

visoko v linah to nad nami
 bo glasno pričalo o nas.
 Še poznih let se bo glasilo,
 genilo mnogo bo ušes
 in z žalostnimi bo tožilo
 in pelo v zbor pobožni vmes.
 Vse, kar usoda kdaj nakloni
 zemljanu spodaj v teku let,
 to dviga se h kovinski kroni
 in izpodbudno plove v svet.

Bele zrem mehurje v zmesi;
 dobro, v tok prišla je živ.
 S pepeliko se potresi,
 to takoj pospeši liv.
 Tudi mora njen
 biti tok brez pen,
 da bo glas čisté kovine
 čisto, zvonko pel iz line.

Zakaj slovesnomil naproti
 zveni otroku, kadar v svet
 gre na življenja prvi poti,
 ki jo prične od sanj objet.
 Še spe v naročju časov razne
 usode zle mu in prijazne;
 z ljubeznijo mu nežno mati
 zor váruje jutranji zlati.
 Kot blisk čas mine mladih let.
 Od deklice spè deček z doma,
 prešerno v svet gre pot njegov;
 ob potnem lesu svet preroma,
 tuj vrne se pod rodni krov.
 In krasno, v dobe mlade diki,
 stidljivih, sramežljivih lic,
 podobno vso nebeški sliki
 uzre najlepšo vseh devic.
 Mladeniču srcé omami
 neznana sla, sam blodi zdaj;
 oči se mu rose s solzami,

od hrupnih bratov bega v kraj.
 Zardel na sled se njen ozira,
 od nje pozdrava je prevzet;
 najlepše cvetje s trat nabira,
 da venča z njim ljubezen vnet.
 O sladke nade, nežne želje!
 Ljubezni prve zlati čas!
 Oko nam zre nebes veselje,
 čut blaženstva obaja nas;
 o, da bi vedno živo klila
 ljubezni mlade doba mila!

Glejte, že rjavé piščali!
 Paličico vtaknem to;
 ako bron jo pozrcali,
 čas pričeti z livom bo.
 Pomočniki, zdaj
 poizkus veljaj,
 ali krhko se in prožno
 v dober znak je zlilo složno!

Zakaj kjer strogo se in milo,
 kjer krepko se je z nežnim zlilo,
 tam glas zveni prijeten ves.
 Glej torej, kdor se zveže večno,
 bo li srcé ob srcu srečno!
 Omama kratka, dolg je kes. —
 Ljúbko je nevesti v kodrih
 venec zvit v deviški kras,
 ko zvonov cerkvenih bodrih
 jo k poroki vabi glas.
 Oh, z najlepšim dnem na sveti
 je življenja maj končan;
 s pasom in s tenčico streti
 mora se prelestni san.
 Strast vgasne potem,
 ljubezen še gôri;
 cvet nagne se k tlem,
 a plod dozôri.
 Mož mora drzan

v življenje nemilo,
v njem stremiti čilo,
saditi, snovati,
za blagom se gnati,
težiti in streči
lokavo po sreči.
Tedaj pa doteka brezkončna blaginja,
v zakladnico hram se do vrha preminja,
poslopje raste, pretesen je stan.
In dom stidljiva
ravná gospodinja,
otrokom rodica,
in vlada razsodno
okrožje rodno,
dekleta učeča
in dečke svareča,
in vedno marljiva
nikdár ne počiva
in z redom množi
dobiček vse dni
in devlje v predale zaklade dehteče
in nit ob vreteno ovija brneče
in v skrinji nabira v sklad lično zravnan
bleščečo se volno in snežnati lan
in dobremu lesk in svetlobo dodaja
in vedno vztraja.

In raz sleme visoko rad
gleda oče z očesom veselim
na cvetoče lastí zaklad.
Vidi kozelcev krepke opore
in tam skednjev polne prostore;
kašče zre, ki šibi mu jih žito,
klasje vidi tam valovito,
z glasom ponosnim de:
„Trden kot tlak zemljé
proti naključja zlom
krasni stoji mi dom!“
A ž močmi usode tajne
ni nikdár zaveze trajne,
in nesreča stopa brž.

Zmes za liv je godna v peči;
lom lepó je zobčast njen.
Ali preden jame teči,
izmolite rek iskren!
Čep izbijte v stran!
Bog obvárúj stan!
V locnov lok valove svoje
bruha tok ognjene boje.

Dobrotna ognja je oblast,
ko človek čuva njeno rast,
in kar osnavlja, kar stori,
je dar nebeške te moči.
A strašna je nebeška moč,
kedár razbije spon obroč
in na svobodno pot hiti
prirode samosvoja hči.
Groza, ko rastoča more
brez ovir ognjeni tok
skoz obljudene prostore
gnati pod nebá obok!
Kajti elementi tvore
črtijo človeških rok.

Iz oblaka
blagost vstaja,
dež prihaja;
iz oblaka v strah in kvar
šine žar.
Čujte v linah glas letá:
plat zvoná!
Kot s krvjó
svod oblit je;
dnevna ni svetloba to!
Kakšno vpitje
po cestáh!
Puh na mah!
Steber se ognjeni dviga,
po cestáh kot veter šviga,
plapolaje raste, vžiga.

Kot iz pečnega oboka
zrak žehti, tramovje poka;
tresk podbojev, šip rožljanje,
mater krik, otrók ječanje;
ogenj pali
stan živali;
vse pehá se, gnete, muči,
noč v podnevni sije luči.
Sklepa se iz rok veriga,
vedro šviga
preko nje; v visokem loki
vro studencev vodni toki.
Pribuči vihar, ki jame
žar slediti vsepovsod.
Prasketaje v suhi plod
bruhne plamen, v žitne hrame,
pali razsušene trame,
in kot hotel s sabo vzeti
plapolaje bi na pot
težo zemeljsko odtod,
velikanski raste, sveti
do nebá!

Človek vdá
se brez nád oblasti zublja,
mora nem, ko mu pogublja
tvor za tvorom, nanj strmeti.

Prazno je
pogorišče,
divjih sap strašno ležišče.
V dnu izžganih oken biva
strah in beda
in oblak nebeški gleda
v hram nizdol.

Enkrat še
v grobne jame
sreče same
človek se nazaj ozre,

pogumno les popotni vzame.
 Karkoli ogenj mu je vzel,
 en, sladek up ima v pogubi:
 Prešteje one, ki jih ljubi,
 in glej, vse svojce je otél!

Zvonovino zemlja krije,
 prav napolnjen je kalup.
 Se li tudi prav ulije,
 da povrne um in up?

Če ni liv uspel?

Če kalup ni cel?

Oh, ko upamo veselo,
 nas je morda zlo zadelo.

V naročje sveto zemlje črne
 polagamo mi truda tvor,
 polaga seme kmet v razor
 in upa, da blaginja vrne
 po božjem sklepu mu napor.
 Še dražje seme žalujoči
 polagamo mi v temno prst
 in upamo, da mu napoči
 dan lepši, ko vzkali iz krst.

Težko, tožno
 z doma dol
 zvon oznanja
 smrtno bol.
 Resno spremljajo glasovi jadni
 potnika na njega poti zadnji.

Oh, to mila je soproga,
 oh, to je skrbeča mati,
 ki iz rok soprogu jemlje
 senc vladar jo v krilo zemlje,
 od otrok, ki cvetna jih
 je povila v dneh zašlih,
 ki ob zvestih prsah rast
 njih je zrla sebi v slast.

Strta je domača spona,
saj v kraljestvu smrtnih tèm
vekomaj prebiva ona,
ki je bila mati vsem.
Saj ni zveste več opore,
njene ni skrbi domá ;
v zapuščene te prostore
pride tujka brez srcá.

Naj preneha strogo delo,
dokler zvon se ne shladi!
Kakor v vejah ptič veselo
vsak počivaj brez skrbi.
Ko se vžgo zvezdé,
prost dolžnosti že
pomočnik večer praznuje ;
mojster vedno s trdom snuje.

Bodro v divjem gozdu roma
proti ljubi rodni koči
potnik daleč še od doma.
V hlev mekeče ovčja čreda,
in goveda
gladka in širokočela
spo mukaje
v dobroznane svoje staje.
Obložen
pride s klasi
voz počasi ;
vrhu žita
cvetja kita
se blesti,
in na ples ravnao ženjci
se mladí.
Tišji trg in tišja cesta ;
ob svetiljke družni luči
zbirajo se domačini ;
ključ zaškriplje v vratih mestnih.
Noč razgrne
sence črne ;

varni pa meščan ne straši
se noči,
ki zločinca ljuto plaši;
kajti zákona oko bedi.

Hči nebeška, rednost sveta,
ki, kar je enako, spleta
prosto, lahko in veselo,
ki so mesta njeno delo,
ki divjak na njen poziv je
pustil gošče svoje divje,
ki prišla je v kočje tudi,
v njih uvedla blažje čudi
in najdražjo vez povila:
čut za tla domača mila!

Rok tisóč se giblje vidno,
druga drugi je v pomoč,
in v gibanju bodrem vidno
tudi je moči tisóč.
Rad v svobode varstvu snuje
mojster in tovariš z njim;
vsak poziva se raduje
vkljub zaničevalcem zlim.
Delo je meščanu dika,
trud blaginji je izvor;
venčaj kralja čast velika,
nas pa diči rok napor.

Mir prijazni,
sloga sladka,
bivaj, bivaj
milo vselej v mestu tem!
Naj ne pride dan nikoli,
ko po mirnem dolu vojne
bi divjale ljute tolpe,
ko obzorje,
ki na njem se ljubko čara
zor zvečer,
od vasi, od mest požara
bi plamtelo venomer!

Zdaj kalup na dvoje mora,
 svoj namen je zvršil že,
 da veselo umotvora
 nam oko bo in srcé!
 Treskaj kladiv pok,
 zgrudi k tlem obok!
 Da se v lesku zvon zasveti,
 treba prej kalup je streti.

Kalup naj mojster pač razbije
 o pravem času, večših rok;
 a groza, kadar sam ulije
 razbeljene se rude tok!
 Ob gromnem tresku na vse kraje
 razžene ljut razpokli hram
 in grozo bruha požigaje,
 kot bil odprt bi pekel sam.
 Kjer moč sirova gospodari,
 noben se umotvor ne stvari;
 kjer ljudstva sama stro vezi,
 razvoja tam blaginji ni.

Gorje, če se netivo skrivši
 nabralo je v naročju mest,
 če ljudstvo, lanec svoj razbivši,
 pomore si na svojo pest!
 Upor tedaj se vzpne ob vrvi,
 da se tuleč zamaje bron
 in, posvečen le spravi, prvi
 dá geslo za nasilje zvon.

Prostost, enakost! vprek se ori;
 meščan poprime mirni bran,
 cesté se polnijo in dvori,
 morilcev tolpe vro na plan.
 Hijene ženske so besneče
 in smeh ženo ob grozah zlih;
 srce sovragu, še drhteče,
 zob pantrski raztrga njih.

Nič svetega ni več; zaveze
 pobožnostidne se zdrobe;
 zlu dobro se umakne s steze
 in vse grehote zablesne.
 Nevarno leva je buditi,
 poguben tigrov je čekani;
 a v zmami svoji siloviti
 je človek strah najbolj strašan.
 Gorje njim, ki so slepcu dali
 nebeško plamenico v pest!
 Ne sveti mu, nje luč le pali,
 požiga kras dežel in mest.

Z nami božja je dobroti:
 Kakor zlata zvezda, glej,
 se kovinsko jedro mota
 jasno, gladko iz odej.
 Od vrhá do tal
 zvon je ves svetali;
 hvalno tudi lični grbi
 pričajo o naši skrbi.

Le bliže zdaj!
 Ob zvonu se vstopite v vrsti;
 naš zbor posvétí ga in krsti!
 Ime edinost prejme naj!
 Na slogo, v družbo naj zaupno
 sosesko vabi k sebi skupno!

In to naj bo njegov poziv,
 ki zanj je mojster zvršil liv:
 Visoko gori v zračnem domu
 nad nizkim žitjem naj visi;
 naj sosed bo najbližji gromu
 in ob zvezdišče naj meji.
 Naj glas bo višnji o vesmiru,
 kot četa jasnih je zvezdá,
 ki Stvarnika slavi na tiru
 in leto venčano spremljá.

Kar večno, resno je na sveti,
o tem samo obveščaj nas,
in vsako uro brzoleti
se s krili ga dotikaj čas!
Posoja jezik naj usodi;
s a m brez sočutja, brez srcá,
spremnik življenja igri bodi,
ki izpremembno se igra!
In kakor zvok njegov izgine,
ki veličastno se glasi,
tako naj priča, da vse mine,
da vse na svetu izzveni!

Zdaj z močjo vrvi iz jame
zazibajte zvon navzgor,
da v višave zvokov same
vzpne se, v zračni jasni zor!
Še vlecite, še!
Giblje se, majè!
Radost mestu razodeni,
mir mu prvi glas zazveni!

Zmaga.

Spisal Fr. Strnad.

na! — Ana! . . .“

Ta klic, ki je prihajal iz ust dvornega svetnika pl. Saalfelda, se je izgubljal v ono zoparno pokašljevanje, s katerim nadlegujejo dostikrat stari ljudje svoje bližnje.

A dvorni svetnik pl. Saalfeld še ni bil kdove kako star. Štel je šele petdeset let. Pač pa je bil bolehen, in to je bilo vzrok, da je bil videti mnogo starejši, nego je bil v istini.

„Bil je dolg, suh, ozkih, tesnih prsi. Na glavi mu je blestela velika pleša, ki jo je obkrožalo nekoliko posivelih las. Nasprotno pa je imel jako košate, rdečkaste brke, ki so mu zmršeni viseli in štrleli preko tankih, osinjelih ustnic . . .“

Sedel je na visokem, mehkem stolu z držaji ob straneh. Na desni strani je imel poleg sebe lično mizico, na kateri je stalo polno raznih, neprijetno dišečih zdravil . . .

„Ana!“ je zaklical še enkrat in lotil se ga je še hujši kašelj, da so se njegova vela, rumenkastobleda lica zdajci nekoliko pordečila in poživila.

Steklena vrata, ki so držala na balkon, odkoder se je krasno videlo preko morja, se odpro in vstopi mlada dama vitke rasti. Nje lepo, blede lice je bilo resno in iz njenega svetlomodrega, mokrotnega očesa je odsevala otožnost, spojena z neko čudno resignacijo, ki se je morda le za neznatno nianso razločevala od apatije.

„Česa želiš? . . .“ vpraša z nenavadno nežnostjo in ljubkostjo, toda glas ji je bil pri tem nekamo truden in suh . . .

„Ah, taka žena — ali nič!“

„Kaj sem storila zopet, da se jeziš? . . .“

Pristopila je k njemu in se oprla na naslanjalo stola, tako da sta se njijini glavi skoro stikali. Razlika med njenim milobnim, mladostnim in njegovim starikavim, bolehnim obrazom se je pokazala tako še vidneje . . . V ogledalu na nasprotni strani se je zrcalilo vse to. Pl. Saalfeld se je ozrl tjakaj in neprijetno ga je presenetilo. Morda je bilo baš to vzrok, da je nadaljeval še z osornejšim glasom:

„Nikdar te ni, kadar te potrebujem! . . .“

„Ali, dragi moj, saj še ni četrť ure, ko si rekel, da bi rad počival! . . . Mislila sem, da si zadremal . . .“

„Zadremal! Zdaj bom dremal, ko še po noči ne spim! . . .“

„No, po kosilu rad zapreš malo oči, spi potem že ali ne, in zato sem mislila . . .“

„In če bi tudi bilo tako! . . . Pazila bi vendar lahko malo bolj name, ko veš, da tako težko kličem! . . .“

„Oh, oprost, če nisem slišala precej, pa povej mi že, s čim naj ti postrežem? . . .“

Toda ni ji odgovoril. Baš, ker ga je prosila tako lepo, da bi ji oprostil, je vztrajal pri svoji trmi. Bil je zaradi tega še bolj prepričan, da ima pravico, srditi se nanjo! . . .

Ona pa je bila že vajena njegovega kujanja. Včasi po cel dan zaradi malenkosti ni izpregovoril ž njo. Samo godrnjal je venomer. To so bili hudi trenotki, a ona je prenašala potrpežljivo njegove sitnosti in ugibala je toliko časa, s čim bi mu ustregla, da se ji je posrečilo, pregnati mu čemernost in zlovoljnost.

Imela je dosti težav ž njim že v tistih časih, ko je bil še zdrav. Vzrok je bil deloma njegov temperament, deloma to, ker je bil razvajan . . . Odlične rodbine sin ni bil malo ponosen na svoje pokolenje, in dokler je bil mlajši, je bil tudi dokaj čeden človek. Ker je poleg tega še v službi jako hitro napredoval — bil je v svojem štiridesetem letu že dvorni svetnik — bi mu bilo treba le izbirati, če bi se bil oženiti hotel. A hotel se ni baš radi tega, ker bi se bil tako lahko! Zdelo se mu je, da je še ni srečal ženske, ki bi ga bila vredna, in v svoji domišljivosti je vedno upal, da se mu ponudi sčasoma še vse kaj boljšega, kaj izrednega. Pri tem ni kar nič vpošteval, da se stara in da pojema z vsakim letom bolj tudi njegova mikavnost. Ko je bil izpolnil svoje petinštirideseto leto, je bil še vedno tako prevzet od svoje veljave kakor pri dvajsetih letih, in to navzlic temu, da ni nedostajalo znamenj, iz katerih bi bil posnel lahko, da so se časi izpremenili . . .

No, to precenjevanje samega sebe mu naposled vendar ni škodilo, kajti dobil je lepo, mlado ženko, za katero ga je marsikateri mlajši mož po pravici zavidal! . . .

A on se svoje sreče niti zavedal ni! Ne, prepričan je bil, da izkazuje on milost in da je njegova žena tista, ki si mora čestitati . . .

Iz tega vzroka že spočetka s soprogo ni bil tak, kakršen bi bil moral biti, in zahteval je od nje veliko več prijaznosti, nego je je zaslužil in je imel pravico zahtevati. Ko bi bil dobil drugo ženo, bi se bile pokazale neljube posledice njegovega čudnega postopanja morda že v prvih tednih zakona, zadel bi bil bržčas takoj na odpor, če ne na kaj hujšega! . . . Toda gospod dvorni svetnik pl. Saalfeld je imel srečo! Njegova mlada ženka ni bila samo lepa, ampak tudi potrpežljiva in plemenita po svojem mišljenju in čuvstvanju . . . Prilagodila se je bila z občudovanja vredno naglostjo njegovim slabostim in s požrtvovalnostjo, kakršna se pri ženski nahaja malokdaj, je obračala ves svoj trud, vse svoje moči v to, da bi ga zadovoljila . . .

Včasih ji je hodilo to pač malo hudo. Zdajpazdaj se je prigodilo, da je jako težko občutila breme, ki ji je bilo naloženo . . . Njeno srce je bilo sicer rahločutno, vdano, ponižno, pa je imelo vendarle tudi svoje potrebe! . . . Zahrepenelo je včasih po zlati svobodi, zakoprnelo po ljubezni, ki je je bilo doslej tako malo . . . tako malo užilo! . . . Zlasti prve čase po poroki ji je bila moževa prezirljivost, njegova sebična oholost in nadutost dostikrat neznosna. Često je vzkipelo v njej in mikalo jo je, da bi bila možu povedala resnico, povedala

mu, da se ni on žrtvoval, temuč ona! . . . Toda vselej se je premagala . . . Odkod je zajemala to svojo moč, sama ni vedela . . . Neki prirojen ji čut ji je branil, da bi se bila sporekla z možem . . . Mogoče, da se je izogibala boju tudi, ker je bila mnenja, da ji zakon, v katerega stopiti je bila po nemilih okolnostih prisiljena, sploh sreče donesti ne more, in ji na tem ni bilo mnogo, naj bo že malo bolj ali manj nesrečna . . .

No, potem pa, ko je bil njen mož obolel — in to se je bilo zgodilo že drugo leto po poroki — se je še iz drugih razlogov izogibala besedovanju. Prvič iz resničnega usmiljenja, ki ga je imela s svojim možem, drugič pa tudi, ker je vedela, kako zelo mora paziti mlada žena poleg takega moža, da ne da ljudem povoda za obrekovanje. In če je bila tudi v svojem srcu prepričana, da prave, istinite ljubezni njen mož od nje zahtevati ne more, ker se ljubezen izsiliti ne da, je pa bila baš tako prepričana tudi, da je nje sveta dolžnost, čuvati moževo čast in njegov ugled . . .

In tako je prenašala in trpela vse neznosnosti moževe z občudovanja vredno vdanostjo . . .

Tudi danes se ni dala preplašiti po njegovi odurnosti . . .

Položila mu je svojo mehko roko nalahko na ramo in ga še dalje izpraševala:

„Ali naj ti pripravim kako zdravilo? . . . Ali pa želiš morda, da ti čitam kaj — ali da zaigram na klavir? . . .“

„Ah, na klavir — da bi že zopet oni prisluškoval tam doli, kajpada? . . . Stavim kaj, da promenira pod balkonom! . . .“

„Kateri?“

V istini ni vedela, koga misli.

Ali on ji ne odgovori na to vprašanje. Kakor bi se bil spomnil še nečesa bolj važnega, reče:

„Kdo pa je bil zopet tisti, ki ti je danes pri mizi nasproti sedel? . . .“

„Moj Bog, ali jaz vem? . . . Do danes ga še nikoli nisem videla! . . .“

„Zakaj te je potem pozdravil? . . . Misliš, da nisem opazil? . . .“

„Mene pozdravil? . . . Pozdravil je pač, ko je pristopil, a tebe baš tako kakor mene! . . . Pozdrav je veljal najbrž vsem, ki so bili pri mizi! . . .“

„Ah — še nasmehnil se ti je! . . .“

„Ne da bi jaz vedela! . . .“

„In neprenehoma si zrla vanj! . . .“

„V nasprotno steno morda, nikakor pa ne v njega! . . . Bog mi je priča, da niti ne vem ne, kakšen je! . . .“

Ljubosumnost je bila druga slaba stran dvornega svetnika pl. Saalfelda in s to je mučil svojo ženo morda še bolj nego s svojo sitnostjo . . . Nadzoroval je že od nekaj vsak njen pogled, vsak gibljaj, vsak okret . . . Spočetka pač iz povsem drugega nagiba! . . . Dokler je bil še zdrav, si ni mogel prav misliti, da bi kdo njega nadkriljeval in bi mu bil v resnici nevaren . . . A čutil se je žaljenega, če se je predrznila njegova žena treniti kam drugam z očesom nego vanj! . . . Zahteval je v svoji gizdavosti in domišljivosti od nje, da so ji osredotočene vse njene želje v njem . . . Kakor se obrača solnčna roža za solncem, tako nekako, si je mislil, bi se morala obračati njegova žena za njim, samo za njim! . . .

Ah, in njene oči bi se bile tako rade veselile sveta! . . . V istini je bilo jako malo, kar si je želela! . . . Nekoliko prostosti, drugega nič! Toda niti tega ji v svoji krutosti ni privoščil! . . . Od tistihdob pa, ko je bil obolel in je bilo tudi njemu jasno, da ga za petindvajset let mlajša žena ne more ljubiti, od tistihdob že celo ni trpel, da bi se bila količkaj prosteje gibala . . .

Najhujše pri tem pa je bilo, da je navzlic njenemu prizadevanju, da bi mu ne dala nikakega povoda za nejevoljo, iztaknil vendar vedno zopet kaj, kar ji je očital . . . Ah, kako se je trudila, da bi ji ne zašle oči kam, kamor bi njemu ne bilo prav! . . . A včasih se je izpozabila, včasih se je ozrla nehote na koga, ki je prišel mimo — on pa je v svoji od ljubosumnosti razvneti domišljiji takoj domneval vse mogoče, sumničil jo in ji podtikal namene, katerih nikdar, nikdar imela ni . . . Bile so to bridke ure, ki jih je živela včasih ob njegovi strani! . . .

* * *

Ana Savin, zdaj pl. Saalfeldova, je ljubila samo enkrat v svojem življenju, a tistikrat istinito, globoko, z vsemi močmi svoje duše . . .

Bila je takrat še mlada, jako mlada, ko ji je bilo vzplamtelo srce v mogočno ljubezen. Niti šestnajstega leta še ni bila prav izpolnila . . .

Bivala je s svojo materjo stalno v mestecu na deželi, kamor je prihajalo čez poletje mnogo letoviščnikov iz raznih, včasih zelo daljnih krajev . . .

Pričetka letoviške sezone se je vselej že dolgo naprej veselila . . . S tujci je prišlo nekoliko več življenja v mestece, ki je sicer dre-

malo in spalo, ker njegovi prebivalci niso imeli toliko prirojene energije, da bi se bili vsaj semtertja popeli iz svoje otrplosti in vsakdanjega početja . . . Radovedna ni bila nič manj nego vsaka druga deklica njene starosti in z največjim zanimanjem je motrila dan na dan s svojega okna prišlece in skrbno je pazila, da ni zamudila kdaj vlakovega prihoda . . . Da, v poletnem času je bilo veselo in kratkočasno — saj je vsak dan prinesel kaj novega in vsak dan je bilo zdaj dosti gradiva za ugibanje in razgovarjanje, za povpraševanje in pripovedovanje! . . .

A nekoč je prišel mimo njenega okna nekdo, ki je vzbudil v njej več nego navadno zanimanje . . . Bil je lep enoletnik v dragonski uniformi! . . . Zdelo se ji je, da še nikdar v svojem življenju ni videla krasnejšega moža . . . Imela je živahno domišljijo in navzlic svoji mladosti je razmišljala že včasih o „kraljeviču“, ki jo zasnubi in popelje v svoj zlati grad, toda tudi v njenih najrazkošnejših sanjah se ji še ni bila prikazala sladkejša podoba, nego je bil ta mladi Martov sin . . . Bil je nenavadno nežen, in dasi je bil vojak, se mu je vendar čitala nedolžnost na obrazu in v očeh . . .

Njeno mlado srcece je zadrhtelo, ko ga je zagledala; njene deviške prsi je izpreletelo nekaj dotistihdob neznanega; kri ji je pridrevila v lica in misel — čudna, smela misel — ji je prešinila glavo: „Ta — ali nobeden! . . .“

A tudi njemu se je zgodilo nekaj podobnega! . . . To je posnela iz načina, kako se mu je posvetilo in zaiskrilo oko, ko mu je bilo obstalo na njej . . . No, temu se niti čudila ni! . . . Vedela je, da je krasotica! . . . Že ko je bila stara devet, deset let, so jo radi pogledavali, že tistikrat so govorili o njeni lepoti in obetali ji še večjo. Od tedaj pa, ko so jo nazivali splošno gospodično, je imela pri vsaki stopinji polno občudovalcev . . . In ne samo v domačem kraju! . . . Ne, drugod je vzbujala še celo večjo pozornost! . . . Če je šla kdaj po opravkih v stolno mesto, je drevilo vse za njo! . . . Zgodilo se je včasih, da se je morala skriti in pomuditi v kaki veži, tako so pritiskali za njo predrzni mestni gizdalini . . .

In če bi jo tudi vse to ne bilo uverilo o njeni lepoti, saj je govorilo dokaj jasno ogledalo! . . . Včasih se ji je zdel obrazek, ki se ji je smehljal iz zrcala nasproti, tako dražesten, da ga je bila v resnici sama vesela! . . . Ni čudno torej, da je imela veliko upanja v svojo prihodnost, da so se njene misli bavile včasih z visokoletečimi načrti, da je sanjarija celo o grofih in baronih . . .

Mladi dragonec po naključju ni bil ne grof ne baron, in vendar se mu je njeno srce takoj na stežaj odprlo . . .

Pozvedela je kmalu, da je sin nekega trgovca v Zagrebu, da ima tukaj svoje sorodnike, ki jih je obiskal in pri katerih namerava ostati nekoliko časa . . .

Ker je bila mlada sorodnica njegova njena intimna prijateljica, ji ni bilo treba dolgo čakati prilike, da se je seznanila ž njim, tem manj, ker je te prilike on še gorečneje iskal nego ona . . .

In tedaj so se pričeli najlepši dnevi njenega življenja, dnevi, ki so usojeni vsakemu zemljanu menda samo enkrat! —

Bila sta vsak dan skupaj . . .

Za hišo, v kateri je stanovala, se je vzpenjala majhna strmina, ki je bila vsakemu dostopna in s katere se je videlo lepo po mestu in preko mesta v daljavo.

Semkaj je hodila ona od nekdaj rada, tu gori je sanjala svoje najlepše mladostne sanje, sem gori jo je tudi zdaj vedno vleklo srce . . . Včasih je čitala kako knjigo, včasih zopet se je bavila s kakim ročnim delom. A semkaj je prihajal zdaj tudi on, prihajal vedno ob določeni uri, in tako se je zgodilo, da sta se vselej sešla, ne da bi si napovedala kdaj sestanek . . .

Govorila nista mnogo. A bilo je to tudi nepotrebno! Njijini duši sta se umeli brez besed . . . Govorili so dovolj jasno njijini pogledi, ki so se jima iz diskretnega potajevanja popenjali dostikrat kar nenadoma do plamteče iskrosti in ki so s svojim iz nianse v nianso prehajajočim čarobnim svitom in leskom omogočevali med-sebojno razodevanje čuvstev, za katera človeški govor še ni izumil izrazov . . . Govorile so tudi od izrazite prisrčnosti prepojene poteze v njijinih licih, govorili sladki, nemi nasmehljaji, s katerimi sta se božala in pozdravljala, in koprneči vzdih, ki so se zdajpazdaj kar nehote izvijali iz njijinih prsi . . . Izdajala sta si molče na sto in sto načinov, kaj čutita, kako se ljubita, kako jima hrepenita srci po združitvi! . . .

Ah, in kako z malim se je zadovoljevala ta ljubezen! . . . On je bil presrečen, če je smel pobrati in v rokah obdržati klobčič od njenega pletenja, ali če ji je smel ogrniti mali plašček čez pleča, kadar je potegnila hladnejša sapa, ali če mu je dovolila, da ji je smel čitati iz knjige, ki jo je bila prinesla s seboj . . .

Njo spet pa je osrečevala že sama nežnost, ki se je razodevala v vsem njegovem početju in vedenju, osrečevala neizmerno že sama zavest, da jo obožuje, da mu hrepeni srce po njej.

In čim dalje sta se shajala, tem tesneje sta se združevali njijini duši, tem mogočnejše je plamtel v njijinih srcih čisti plamen prve ljubezni . . .

Bili so lepi, lepi tisti trenotki, a tako kratki! . . .

Prišel je oče njegov in zvedel je kmalu, kam vleče njegovega sina srce . . . No, saj mu niti prikrival ni! Nasprotno — povedal mu je odkritosrčno, da brez tega dekleta ne more živeti . . .

A oče se je nasmehnil hladno in vprašal:

„In dota? Ali si vprašal, koliko dote bo imela?“

On je molčal, ker je vedel, da ni bogata, a oče je pristavil:

„Vidiš, na to nisi pomislil! . . . A pri trgovini potrebujemo denarja, denarja! . . .“

In da bi se sin čim preje streznil, ga je poslal takoj v Zagreb nazaj . . .

Prišlo je slovo . . . To je bilo jako kratko . . . Podal ji je roko in — zna Bog, kako se je toliko osrčil — poljubil jo je na lice! . . . Njej se je zaihtelo in tudi njega so skoro posilile solze . . . A da je s tem vse končano, končano za večno, tega ni slutil ne on ne ona . . .

Z doma ji je pisal večkrat. Pisal ji je pisma, iz katerih je odmevala vsa nedolžnost njene otročje duše . . . Obetal ji je, da jo spravi v Zagreb, da ji preskrbi tam mesto guvernante ali morda še kaj boljšega, in slikal ji je z živimi bojami, kako lepo bode življenje, ko bosta zopet skupaj — same utopije in fantazije brez vsake temeljne opore! . . . Ona pa je s slastjo srkala vase up, ki so ji ga donašale njegove vrste, s slastjo je sledila njegovi razgreti domišljiji in poglobljala se v srečo, ki se ji je tako prijetno svetlikala na obzorju prihodnosti — dokler jo ni mati nekoč poučila, da so vse to samo abotnosti, da se vse to, kar ji obeta, nikdar uresničiti ne more! . . .

Naposled pa ji je sporočil on sam, da ne more storiti ničesar zanjo, ker mu dela oče zapreke . . .

Njegovo zadnje pismo je bilo polno istinite žalosti . . . In ona tudi dvojila ni, da ji piše golo resnico in da je odjenjal od svojih prizadevanj samo, ker je uvidel, da bi uspeha ne imela . . .

Da bi mu ne obtežila še bolj srca, mu na zadnje pismo niti odgovorila ni . . .

Ali jokala je, bridko jokala, ko so se bile vse njene lepe mladostne sanje razpršile tako v goli nič . . .

In jokala je tudi pozneje še mnogokrat, kajti pozabiti ga ni mogla . . . Tudi še zdaj, ko je bilo preteklo že nekoliko let od tistih dob, so se bavile njene misli pogosto ž njim . . . Dostikrat se ji je pojavilo kar hipoma vprašanje: „Bog zna, kje je, kaj dela, je li oženjen, ali misli tudi on še kdaj name? . . .“

In pri takih prilikah se je zmisli na oni dražestni prostorček za hišo, na šuštenje listja po drevju, ki je stalo okrog, na šumenje vode, ki je prihajala iz doline navzgor . . . in na vse drugo . . . in bilo ji je tako žalostno, tako čudno žalostno pri srcu! . . . —

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Konec sveta.

Črtica iz prirodoslovja, spisal Pavel Grošelj.

In neprestano je bil posejan brezbrežni prostor s svetovi in zvezdami, z dušami in solnci; in neprestano je trajala večnost.

Saj v prirodi ni niti konca, niti začetka.

Camille Flammarion.

ekam skrivnostno se je razgrnila danes noč čez samotne poljane. Prišla je tiho in oprezno kot sladke sanje, in predno sem se zavedel, je odgrnila pred menoj zastore neskončnosti.

Večerni veter nalahko drsi preko tihega jezera, da se predejo po njem srebrne niti luninega svita kot čarobna koprena. Pritajeno šuste kraj vode visoke breze, semintja vztrepetajo v vetru, sklonijo se nad gladino jezera in se ogledujejo v njem kot vitke samoljubne krasotice. — Močnejše zabučí veter in tedaj se bolestno stresejo njih nežna telesca in velo listje se jim usuje raz košate vršičke. Lahno, lahno trepeče nad vodo, pada in pada — in že se sto in sto drobnih čolničkov guga po mehkih

valovih. In z velim listjem vred se ziblje v valovih celo nočno nebo in zvezde plešejo po njih kot živ, nepregleden roj srebrnih kresnic.

Na nebu se je utrnila zvezda; v jezeru je zažarela plamteča njena pot in zdelo se mi je, kot da bi se bila pogreznila globoko v njegovo dno — in ugasnila. — In ni še obledel njen svit, že se je prižgala druga in tretja. —

— Jesenski veter veje skozi vesoljstvo . . .

Velo listje se usiplje s prostranega nebesnega drevesa, in kar ga še živi in klije, že zarumeneva — že rumeni beli mladeniški soj našega solnca in temne pege se širijo po njem.

In zopet bo zavel jesenski veter in izdihnili bo solnčna luč in z njo vred bodo izdihnile milijarde in milijarde žarkih solnc.

Mraz in tema bo zakraljevala širom vesoljstva in človeška kultura bo obstala sredi triumfalnega pota.

— Na nebu krvavi rdeč komet — konec sveta! — —

. . . . Milijone in milijone let v bodočnost me je zapeljal blesteči zvezdni utrinek, ta odkrušeni drobec razbitih, odmrlih svetov, ki je, z izredno hitrostjo begajoč po vesoljstvu, zašel v atmosfero naše zemlje, se ogrel ob zračnih njenih plasteh in vžžarel v srebrni luči.

V duhu sem gledal ono oddaljeno dobo, ko bo pokal prostrani kozmos in ko se bo razrušil vseмир v neurejeni kaos, iz katerega je bil izšel.

Kar namreč ustvari slepa priroda, je sicer dokaj popolno in stalno, toda ni najpopolnejše in najstalnejše. Potom smrti in novega rojstva stremi vesoljstvo do vedno popolnejših in stalnejših harmonij. Razvoj — je deviza prirodnih sil, razvoj je oni Mefisto, ki ne prizanaša niti vesoljstvu:

„denn alles, was besteht,
ist wert, dass es zugrunde geht!“

In naša zemlja? Učaka li onega strašnega dne, ko se odkrušijo trhle veje nebesnega drevesa in ko se razsuje sprhnelo njegovo deblo? Ali morda preje ovne, da jo utrga jesenski veter z živega debela in razprši v brezštete drobce?

Saj preži v brezkončnem prostoru nanjo vse polno nevarnosti in v njej sami spe pogubne sile, ki ji prete pogin.

— Od časa do časa vznemiri človeštvo izredna nebesna prikazen. Svetlo plameneče jedro se prikaže na nebu in iz njega izžareva mogočen, celo nebo prepregajoč trak blesteče snovi — pri-

kazal se je komet, znanilec hudih časov.¹⁾ Solnce in luno že presega po velikosti in vendar še raste od dne do dne; zdi se, kot da bi hitel neposredno zemlji nasproti, še nekaj dni — sledil bo strašen udarec in zemlja se bo razletela v prah.

Čestokrat so ti nebesni vagabundi begali človeštvo. Vse nebo se je premikalo po strogih mehaničnih zakonih, na odlomke ene sekunde natanko so določevali lunine in solnčne mrke, le ti potepuhi se niso hoteli ukloniti nezmotljivemu računu. Danes je priromal eden, čez nekaj mesecev se je pritepel drugi in oba sta za vedno izginila brez vsakega sledu. In popolnoma lahko bi se nekoč pripetilo, da bi se slučajno srečala zemeljna pot s potjo tega mogočnega kolosa, in tedaj mora priti nad zemljane konec sveta!

Napredujoča astronomija je tudi te vagabunde po vsemiru — tako popolnoma upravičeno imenujemo komete — pokorila strogemu računu. Mnogim je preračunila pota in pravilno določila čas njih povratka; večina izmed njih pa potuje tako daleč po vesoljstvu, da se vračajo šele vsakih sto in stotisoč let. Iz nepokornih pritepencev je ustvarila astronomija zveste in točne služabnike našega solnca in naračunala mu jih ni nič manj nego približno sto milijonov.

Daleč, daleč roma ta čreda po vsemiru, le semintja prihiti eden ali drugi v svojo domačijo, da jo zopet zapusti za neučakan čas; marsikateri izmed njih pa se za vedno izgubi v neskončnosti; tuje sonce ga je priklenilo v svoje kraljestvo!

Kakor pleše v jesenskem večeru roj mušic v hladnem zraku, tako bega teh 100 milijonov našemu solncu pripadajočih kometov po vsemiru. Sredi med njimi pa kraljuje solnce, in zemlja ter njene sestre premičnice drse okrog njega kot drobni praški. In nekoč se bo srečala zemlja z eno izmed neštetihi repatic, trčila bo ob njeno telo — in kaj potem? — — —

Strah ti preletava mozeg in kosti; domislil si se one strašne repatice iz leta 1843.; 250 milijonov kilometrov ji je meril gigantski rep, od solnčnega središča bi ga lahko razpregel daleč, daleč čez zemeljno pot tja ven do daljnega planeta Marta; in samo glava repatice iz leta 1835. je merila v premeru 2 milijona kilometrov, tako da bi v njej lahko nastanil sto in stotisoč zemelj.

¹⁾ Zlasti v srednjem veku so veljale repatice za božja znamenja pretecih nevarnosti, tako n. pr. piše francoska kronika za leto 1223: „V začetku julija, v prvi njegovi polovici, se je prikazal na nebu takozvani komet v znamenje, da se bo omajalo kraljestvo, kajti dolgo že je bolehal kralj Filip v Mantovi za mrzlico in umrl 14. julija 1223. leta.“

Toda ozrmo se še enkrat na preteče strašilo! Ali ne vidiš, kako prijazno migljajo večerne zvezde skozi veličastni rep? Ves ta mogočni blesteči trak je sestavljen le iz redkih plinov, in sicer tako redkih, da jih brez ovire prodira trepetajoči svit zvezd. In tudi giantska glava je le nepregleden oblak svetlih redkih plinov, samo v njenem središču žari neprozorno jedro kot svetla zvezda. Mogočno strašilo se je hipoma prelevilo v precej nedolžno nebesno prikazen, le njeno jedro nam vzbuja še nekoliko strahu, saj zadoštuje morda tudi ta, sicer majhen košček trde snovi, da zada smrtni udarec našemu planetu.

Bilo je 27. novembra 1872. leta, ko je popolnoma nenadoma zazarelo nočno nebo v prekrasni iluminaciji. Kot goreč sneg so se usipali nebesni utrinki na zemljo, rdeči, zeleni, rumeni prameni so se spuščali z nočnega svoda, da je blestelo nebo kot božično drevo, odičeno z zlatimi in srebrnimi nitmi. Kmalu je prešla nepričakovana prikazen in učenjaki so iztikali za njenimi vzroki. In v prvi jasni noči, dne 2. decembra, je odkril astronom Pogson v ozvezdju Kentavra bled oblaček, že zdavnaj izgrešeni komet Biela, ki se je omenjeni dan dotaknil naše zemlje in sedaj zopet hitel od nje nazaj v hladni prostor.

Iz majhnih drobcov kozmične snovi, iz takozvanih meteorov,¹⁾ je torej sestavljeno neprozorno kometovo jedro. In kadar se bosta zopet križala pota zemlje in repatice,²⁾ tedaj se bodo z nebesno hitrostjo usuli nanjo meteori, da se v hitrem teku razbelijo ob njenem ozračju in svetlo vzzare. Kot blesteča kaplja jutranje rose bo izparela večina njih vsled nastale velikanske gorkote, večji kosi pa se bodo srečno prebili skozi atmosfero in bombardirali zemeljno skorjo. In če bo komet posebno mogočen, bodo padale kilometer visoke skale na zemljo, da bo pokala nje skorja, da se bo v grozni vročini talilo kamenje in izparevalo, da bo šumelo morje in vznemirjeno butalo preko obal. Grozna katastrofa pride nad človeštvo, toda zmagoslavno vzide zemlja iz strašnega boja — in daleč, daleč je še konec sveta!

¹⁾ Ne samo v jedrih kometov, ampak tudi popolnoma samostojno se pode po vesoljstvu mogočni tropi teh drobnih nebesnih teles, in ni je noči, da bi ne zapazili, kako se utrinjajo z neba. Večinoma so tako majhni, da popolnoma izžare, predno dosežejo zemeljno skorjo, mnogo pa jih je že tudi z velikanskim pokom priletelo ob zemljo. V Petrogradu hranijo 635 kg težak meteor, ki je blizu Krasnojarskega v Sibiriji priletel z neba. Vsak dan se približno utrne na zemljo 7 milijonov utrinkov.

²⁾ Verjetnostni račun nam priča, da se ta dogodek lahko pripeti vsakih 220 milijonov let po enkrat.

Naj begajo po vesoljstvu brezštevili kometi, dreve po njem meteori s hitrostjo bliska, varno bo plula zemlja skozi valovje vse-mira, in ni verjetno, da bi se razbila ob pogubonosni čeri. Srečno je preživela sestanek s kometom, zmagonosno odbila udarce milijard in milijard meteorov.

Se bo li mogla tako uspešno boriti tudi proti nevarnostim, ki spe v njeni notranjosti sami? Nad ognjenim prepadom visi naše domovje, tenka kakor kožica na jabolku je skorja naše zemlje, njeno jedro pa je razbeljeno in ognjeno. Kaj ko bi se nenadoma predramile vse njene vulkanske sile, da bi vzklopela njena skorja kot vrelo morje, da bi strahovite eksplozije in titanski izbruhi razbili njeno telo? Njene električne in magnetične sile bi se razvnele v pogubni strasti, veličastni bliski bi švigali skozi ozračje in na tečajih bi kot mrtvaška krona zablestela v veličastnem žaru zelenkasta tečajna luč, znaneč vesoljstvu, da se tu podira svet!

Zgodovina naše zemlje govori dovolj jasno in odločno proti tej možnosti. Ognjena moč naše zemlje že pojema, le semintja še vzplapola v vulkanskih izbruhih, kot sveča, ki ji pojema reja.

Pač nam priča geologija iz dobe, ko je bila zemlja še mlada, vročekrvna premičnica in ko jo je odevala še tanjša, ravnokar strjena skorja, o groznih ognjeniških erupcijah, ki so pogreznile v morje cele kontinente in dvignile nove iz njegovega naročja. Toda obstoj naše zemlje ni trpel vsled njih in vse življenje se je brez ovir razvijalo po njej do današnjega dne.

Tiho in počasi se vrši v prirodi razvoj in nevidno, toda gotovo zori zemlja in vesoljstvo smrti.

Starikavo že postaja njeno telo, le ognjeno žareče jedro jo še spominja onih mladih dni, ko je kot drobno solnce žarela v lastni svetlobi in gorkoti. V visokih gorovjih so se ji nagubančile gube in izpodnebna moča jih razjeda neumorno bolj in bolj. Kos za koščkom odnaša voda v nižave, ped za pedjo trga morje obalam; in pride dan, ko se bodo nepregledne ravnine brez prijaznih holmcev in gričev širile po izlizanih, okroglih otokih od tečaja do tečaja. V prah zmleta gorovja bodo napolnila globine v morju in na kopnem in morski valovi bodo razjedli kontinente v okrogle otoke.

Zemlja je dospela na razvojno stopnjo planeta Marta!

In ker se je izravnala zemlja v nizke planjave in ker se je dvignilo morje iz globin, ki so jih napolnile reke s strtimi gorovji, nadlegujejo večne povodnji človeštvo. In tedaj stopi pred človeški

razum težka tehniška naloga, ki so jo Marsijanci s svojimi umetnimi prekopi tako dovršeno rešili!

V tem času pa je vidno usehnila življenska moč našega solnca, temne pege, ki se že dandanes pojavljajo po njegovi površini, so se razširile; rumena njegova luč je obledela in se izpremenila v krvavordeč sijaj, kakor zardi raztaljeno železo, ko se jame hladiti. Široke plošče strjene snovi se širijo čez solnčno kroglo, segajo si v roke — — — mrzel veter brije čez samotno zemljo. Zmrznila so prostrana morja, sneg je pokrila nepregledne poljane; zametel je znake človeške kulture, mehko je odel trupla zadnjih naših potomcev.

Vedno bolj redko postaja ozračje naše zemlje, saj se molekuli — najmanjši delci — zračnih plinov gibljejo tako hitro, da jih v vsakem trenutku švigne velikansko število za vedno v svetski prostor. In slednjič ji je izginilo ozračje popolnoma — zemlja je dospela na razvojno stopnjo brez zračne svoje lune.

— — — Ugasnilo je solnce na nebu in ž njim vred je ugasnilo tisoč in tisoč zvezd; obledel je svetli pas Rimske ceste, vedno temnejši in temnejši postaja nebesni obok; in čez milijon in milijon let tuptam še brli ugasujoče krvavordeče solnce. Slednjič pokrije črna noč hladni vsemir, ugasnila so vsa solnca našega svetkega sistema — a daleč, daleč je še konec sveta.

V tej neizmerni dobi, ko so ugasovala solnca našega sveta, pa so se razvili na nebu novi svetovi iz onih bledih plinastih megel, ki blešče daleč zunaj našega sistema. V tem nepreglednem času, ko propadajo in ugasujejo naša solnca, se zgoščujejo plinaste megle na nebu v nove, mlade svetove, polne moči in gorkote; en svet umira, drugi pa se poraja iz nebesnih megel.

In tudi našemu mrtvemu svetskemu sistemu že bije ura novega rojstva.

Harmonija zvezd, ki se je samoniklo razvila iz nerazrešenega kaosa, ni popolna in ustvarjena za večnost. Iz eonov v eone se bodo kopičile njene napake in nepravilnosti, da slednjič presežejo dovoljene meje — in tedaj se mora zrušiti harmonija našega sveta.

Lune bodo šinile proti zemljam, zemlje se bodo spojile s svojimi solnci in solnca bodo zletela proti solncem: vsa prostrana materija se bo združila v gorkem objemu.

In ko trešči skupaj ves širni svet, se bo razvila nova, neizmerna gorkota, da se bo raztalila snov in se razpršila po prostoru v blede nebesno meglo; dospeli smo na ono stopnjo našega sveta nazaj, iz katere se je bil narodil.

Harmonija se je razbila v kaos, da se prerodi v novo popolnejšo harmonijo.

Kakor modelira pastirček v samotnih planinah iz ila sveto razpelo, in ko ga je dokončal, ga razruši in prične iznova ter ustvarja vedno popolnejše umotvore, tako bosta tudi snov in sila ustvarjali vedno popolnejši univerzum. Kot umetnik-samouk se bo učila priroda in bo napredovala, saj moramo tudi njenim atomom pripisovati gotove duševne sile in zmožnosti, saj „je nematerijalen živ duh ravno tako nemogoč kakor mrtva brezdušna snov, v vsakem atomu sta oba nerazdružno spojena.“¹⁾

In vendar se mora enkrat ustvariti svetovna ura! Sile se bodo izenačevale v vesoljstvu, ali da se izrazim znanstveno, entropija se bo večala od dne do dne. In kakor se vname električna iskra samo med telesoma, ki sta z elektriko obdarjena v različni meri, kakor izžareva gorkota le od gorkejši k hladnejši snovi, tako delujejo tudi v vesoljstvu sile le tedaj, ako so neenakomerno razdeljene po njem — in ves svetovni proces ni drugega nego izenačevanje neenakomerno razdeljenih prirodnih sil. In čez milijarde in milijarde let se morajo vse sile izenačiti popolnoma, entropija je dosegla svoj vrhunec — vesoljstvo je obstalo in odmrlo vsakema nadaljnemu udejstvovanju.

Toda kdo naj iz malenkostnih razmer naše zemlje sklepa o celokupnem vesoljstvu? Kdo nam priča, da deluje priroda samo po načinu, ki ga nam odkrivajo naši eksperimenti? Genijalni fizik Clerk Maxwell nam je popisal, kako popolnoma lahko eksistira v prirodi proces, pri katerem prehaja gorkota od nižje k višji temperaturi, proces, ki zopet oživi mrtvi kapital, ki ga je nabrala entropija.

Priroda je iznajdljiva v svojih pripomočkih, ona deluje s sredstvi, ki jih niti ne sanja naša fantazija.

— — — Neskončnost zija za menoj in v bodočnosti se mi odpira večnost. In tu slonim ob jesenskih brezah in sanjam v to neskončnost, pa je ne morem nasanjati.

Le padaj, padaj, velo listje, da bo kmalu pomlad! — — —

¹⁾ Ernst Haeckel: Der Monismus als Band zwischen Religion und Wissenschaft; Bonn 1900 p. 27.

Teloh.

Črtica. Spisal Jos. Frančič.

red mano leži šopek napol razvitega teloha. Spomladni vonj veje od njega, a meni je žalostno pri srcu. Vzbuja se mi spomin izza davno minolih dni... spomin na strti cvet...

* * *

Sedeli smo v predmestni gostilni. Tovariš Mlakar je govoril mnogo o fiziologiji smeha. Jezil se je, da so se učenjaki dozdej tako malo in tako površno bavili s tem predmetom. Trdil je, da se da po glasu in načinu smeha določiti temperament in značaj človeka ter spoznati celo misli in želje njegove.

„Smeh je veleznačilen pojav in velepomemben faktor v človeškem življenju,“ je vzklikal emfatično. „Ce bi vam hotel analizovati različne načine smeha, napisal bi lahko cele knjige. Vse, kar prošinja človeško srce, se razodeva lahko v smehu: sovraštvo in ljubezen, veselje in žalost. Da, celo žalost! Žalosten smeh — pomislite! . . . In učinek smeha! Kolikokrat ste ga že občutili, a kako malokdaj ste se ga zavedali! Človek v svoji plitvosti malokdaj dozna, odkod to in ono. Samo en zgled za učinek smeha! Srebrni smeh mladega dekleta — ah, kako nam budi resonanco ob strunah našega srca! Niti treba ni, da bi videli tisto lepo, mlado stvarco božjo! Skrita je lahko kje za kakim rožnim grmom — a če čujete nje grljenje . . . če čujete nje žgoleči smeh, stoji kar živa pred vami! Vsa njena prelestna ljubkost, vsa sladkoba njene mladosti, ves mogočni čar njene krasote se razodeva v njenem smehu! Da, ako jo samo čujete smejati se, ne da bi jo videli, je učinek smeha celo pristnejši! V smehu je nekoliko prvotnosti človeške! V licih, v očeh gnezdi lahko hlimba, lica, oči zapeljejo, varajo lahko — smeh sam na sebi ni nikdar varljiv! Jaz nisem čul še nikdar smeha mladega dekleta, da bi se ne bil spomnil ptičjega žgolenja in ptičjega ljubkanja v klijochi, življenje budeči spomladi! . . .“

„Fantazijo pa ima!“ se oglasi nekdo z izredno prozajskim glasom. A ta opazka bi tovariša Mlakarja ne bila spravila iz ravnotežja. Govoriti je hotel še dalje. Toda tedaj zagrmi sonoren glas:

„Nehajmo no malo, nehajmo!“

To ga je spravilo v zadrego, in predno si je opomogel, je nadvladal že glas tovariša Gričarja, ki je povoril o ljubezni. Gričar je govoril vedno o ljubezni. Če smo mu kdaj očitali to, se je skliceval na sv. Janeza, ki tudi ni vedel drugega povedati nego: „Ljubite se med seboj!“, ali pa se je zatekel k Rückertu ter citiral:

„Und wer die Liebe ausgesungen,
der hat die Ewigkeit errungen!“

Ta večer je razlagal Salomonovo visoko pesem, končno pa dospel — Bog ve kako — do zaključka, da je le idealna ljubezen dostojna človeka, da je le ta ljubezen, ki dviga človeka nad žival...

Tudi on bi bil govoril še dolgo — poznali smo ga vsi, da rad govori — in zdaj so njegova lica žarela svetega navdušenja za vzvišeno stvar idealne ljubezni; toda tudi njemu je zagrmelo nasproti: „Nehajmo no malo, nehajmo!“

Ōsupnil je in njegov glas je polagoma poniknil ter zamrl v splošnem hrupu.

Čuli so se odslej le še dovtipi, ki so bili v nekem čudnem soglasju z umazanostjo, ki se je kazala, kjerkoli so obtičale človeku oči. Kajti stene beznice so bile prašne, strop zakajen, tla že davno ne pomita . . .

Natakarica je bežala pred besedami, ki so ji donele od vseh strani na uho, morda iz resnične sramežljivosti, morda tudi, ker je mislila, da je pikantnejša, ako se pokaže tako. A vzroka za uhajanje je imela dovolj!

Čimdalje glasneje je postajalo, čimdalje hrupneje, in vzduh je bil neznosen. Dim se je valuckal po sobi, gnan od gromkega smeha, kakor se vale oblaki nad horizontom, kadar grom pretresa nebo. Komaj se je še dihlo in zdajpazdaj je kdo kihnil ali zakašljaj.

Hotel sem vstati in oditi. Drugi so bili veseli, a mene je delala pijača od nekdanj melanholičnega. Segel sem že po klobuku, a tedaj stopi v sobo petnajst do šestnajstletno kmetiško dekletce in ž njo starejša ženska, očitno mati njena. Obsedel sem — sam ne vem zakaj. Nemara zaradi dekleta, kajti bilo je čedno in imelo je nekaj nenavadnega v obrazu. V roki je držala majhen, pleten jerbašček, ki je bil napolnjen z majhnimi šopki teloha. Bilo je sredi zime. V nižavi je ležal še sneg, a ob solčnih obronkih hribov so silili že prvi pomladnji cvetovi iz tale zemlje. Doli je bila megla pusta in gosta kakor menda ob stvarjenju sveta, zgoraj pa se je smejalo jasno nebo, sijalo zlato solnce . . .

Boječje je pristopila deklica k dolgi mizi, okoli katere smo se vrstili in s tresočim glasom je ponujala cvet, ki je, dasi brez pravega vonja, vendar posvežil s smradom prenasličeno ozračje. Šla je od enega do drugega, pri vsakem monotono ponavljajoč eno in isto vprašanje:

„Ali kupite teloha?“

Njen obraz je bil bled in njene oči žalostne. Plaho se je ozrla v vsakega posameznika, kakor bi se ga bala . . . kakor bi mu ne zaupala . . . kakor bi ji pretila nevarnost od njega . . . Bila je sama kakor napol razviti cvet, ki ga je ponujala — cvet v popku še, ali utrgan, cvet, ki so se ga doteknili že prsti umazanih rok, cvet, namenjen — pogubi! . . . Mehanično je stopala od enega do drugega, mehanično iztegovala suhotno ročico in veselja ji ni bilo zaznati niti tedaj, če je dobila za šopek več, nego je zahtevala . . .

Mati je sedela ta čas na klopi ob peči in se zibala. Bila je pijana. A njene drobne, sive oči so pazljivo sledile hčeri. Vsakega kupovalca je motrila z bodečim pogledom in lokavo se je nasmehnila vsakemu. Ustnice so se ji zgibale, kakor bi nekaj govorile, pripovedovale in pozvedovale. Njen smeh je bil neprijeten . . .

„Odkod ste mati?“ jo vpraša nekdo.

„Od Sv. Barbare!“

Njen glas je bil hripav in hreščeč.

„Pa tako pozno ste še tukaj?“

„Zvečer se tako blago najlaže prodaja!“

Pogledala je zvito in se zakrohotala.

„In kje boste prenočevali?“

„Kjer bo, bo dobro!“

Preko njenega obraza se je razlilo nekaj čudno gabnega.

„Pa lepo hčer imate!“

„Mejduš, kajneda?“

Zarežala se je in tiste njene majhne, mrkle oči so se ji oživile. Zvedavo so se ozrle najprej v govornika, potem pa po vrsti na vse druge . . .

Deklica je bila med tem obšla obmizje in se vrnila k materi, ki ji je hlastno odvzela izkupljeni denar.

„Pojdiva!“ je silila hči. Zdela se je, kakor bi komaj čakala, da pride stran od tu. A materi se ni mudilo. Še vedno je motrila družbo takisto vprašujoče in še vedno se je nasmihala takisto pomembno . . .

„Oh pojdiva, no!“ je prosila hči, a mati ji ni dala odgovora. Zahtevala je od natakarice žganja, in ko ga ni dobila, je poklicala piva.

„Na, pij, da te ne bo zeblo!“ je ponudila hčeri. A ta je stresla z glavo. Nekaj trudnega in boleznega je ležalo v potezah tega napol-otroka. Zrla je tako čudno otožno na šopke v svojem jerbaščku ter jih prelagala z ene strani na drugo . . . Njena mati pa je pila. Po prvem vrčku si je bila naročila še drugega in čimdalje zgovornejša je postajala.

Na razna kočljiva vprašanja je odgovarjala surovo. Družba se je izborno zabavala z njo. Nekateri so poskusili, zaplesti tudi hčer v pogovor, a ona ni odgovarjala. Zrla je v tla in le semtertja je privzdignila strahoma oči, kakor bi se hotela prepričati, če ni kdo vstal, če se ji kdo ne bliža . . .

Naposled sta odšli.

„To pa ni bilo že več lepo!“ pripomni idealist Gričar.

„Kaj hočeš, tega nismo mi krivi, to vse stori miljé, ki nas obdaja . . . Človek je pač revež, ki si pomagati ne more!“

„Nič — meni ne ugaja več tu!“

„Aha!“ se je čulo iz več grl in pomenljivi pogledi so se križali.

Toda idealist Gričar se je delal, kakor bi ne razumel. Vstal je in odšel hitro.

Gromek grohot se je zgrnil za njim.

„Ali ste ga videli — hahaha!“

Nekdo je stopil za njim, a vrnil se takoj, rekoč:

„Tema je zunaj, tema in megla! Nič se ne vidi!“

Potem pa je dvignil čašo in napil:

„Živela idealna ljubezen!“

In vse je pilo in se smejalo . . .

* * *

Pred mano leži šopek napol razvitega teloha. Spomladnji vonj veje od njega, a meni je žalostno pri srcu . . .

Nežen je še, a utrgan, dotaknjen od prstov umazanih rok, namenjen pogubi . . .

Smili se mi strti cvet! . . . —

Četrť stoletja slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

„Tout comprendre c'est tout pardonner“.
Gesto (Dunajskega) „Zvona“.

I.

il je lep pomladanski dan lanskega leta, poln življenja, a tudi tiste nepopisne sanjavosti, ki se ulega na vso živečo naravo in pride ter odide z božajočim vetrčkom, dišečim napol še od kopnega snega, napol od vzklijajočih cvetk. — Sedel sem ob dolgi, zeleni mizi v velikanski bralni sobi „Kraljeve knjižnice“ v Berlinu. Okna so bila po dolgi zimi prvokrat odprta — in stotina marljivih bralcev? Z menoj vred so obračali oči in naočnike proti koščku modrega neba in vršičkom zelenih nasadov, ki so nekoliko prikrivali edini zimski razgledni predmet: pusto poslopje dvorne opere berlinske. — Tam v operi umetno in umetniško življenje, zunaj okrog kos pravega življenja, tam daleč in še dalje pa moje, naše, vaše življenje, ondi, kjer je moja domovina!

Med knjigami sedim. Mari ni v njih življenja? Če sem kdaj o tem dvomil, oprostite mi, vi viteški folijanti, ve ponosne matrone v veliki osmerki, vi pisani otročiči v dvanajsterki in ve koketne elzevirke — oprostite mi, prijatelji in prijateljice, zvesti in zveste, tolažniki in učitelji meni in milijonom, tolažnice, ponos in skrb tudi porednemu milijončku tam na jugu, milijončku Slovencev! — „Knjiga življenja“, to nam je priljubljena fraza; res: življenje je knjiga, a tudi knjige so življenje! Knjige dajejo življenju največjo vrednost: večnost, kolikor more človek sam, končno bitje, in plod njegovega dela doseči večnost in kolikor pojem življenja ne izključuje večnosti.

Zamislil sem se in s spoštovanjem mi je premerilo oko velikanske sklade knjig ob stenah visoko gori proti stropu. — Ti ljudstvo, ki se spodaj pod knjižnico po širokem asfaltu dreviš, da bi ujelo trenutek, in vi sključeni možje in nič manj sključene dame, ki sedite tu ob meni, in jaz sam — kaj smo mi nasproti najmanjši

knjižici v tem skladu knjig? Mi pridemo in gremo in ni nas več in ne bo nas več! Knjige pa bodo ostale, ko bodo prišli in odšli naši potomci. Zato pa polagajmo samega sebe v knjige, da bomo živeli ž njimi! Ti narod, ki hočeš živeti, ne vpij, ne kriči, češ, krik in vik ti kaže, oj širni svet, da jaz — narod, le pogledajte me! — še živim: ampak mirno in pazno zabeležuj v knjige, da živiš in kako živiš, ter črpaj iz živih knjig tudi zase novega življenja; tako boš živel do skrajne meje pozemskega življenja; kajti s svojo životvorno močjo boš pripravil vnukom zakladnico, tako da bodo, živeč ob njenem bogastvu, strnili svoje življenje s tvojim in je podaljšali, povekovečili.

Vtopil sem se v svoje misli tako, da sem si s popolno resnostjo zastavil sicer kuriozno vprašanje: „Kateri narodi pač sve-dočijo v tej knjižnici, da žive?“ Vstal sem in sem hodil dolgo, dolgo ob stenah, motreč te nepretrgane vrste knjig v jezikih mladane celega sveta, in sem iskal in iskal. — Ali ni nič? Čutil sem se majhnega, potrtega. Že sem šel mimo Grkov in Rimljanov — srečna naroda, izumrla sta, ali umrla nista in ne bosta nikoli, vsaj tako dolgo ne, kakor daleč sega človeški „nikoli“. — Toda glej! Tam stoji debela knjiga; naš rojak Miklošič? Res! Toda ne Miklošič, ampak Miklosich in njegova dva velika slovarja, staroslovenski in etimološki... Nekaj je le! Tudi tukaj živimo Slovenci, seveda le za tiste, ki vedo, da je bil Miklosich — Slovenec. — Sicer pogledjmo še tam na koncu stene pri vratih! Dve knjigi v obliki slovarja s črnim hrbtnom in zlatimi črkami? Bodi mi pozdravljen, Pleteršnikov slovar! Zdaj sem začutil, da mi teče v žilah kri — s pravo ljubeznijo vzamem knjigi v roke. Ko ju zopet uvrstim, sem meril s ponosom njune sosede, same ročne slovarje raznih, tudi slovanskih jezikov; odlikoval se je med njimi v vsakem oziru Pleteršnikov!

„Še živimo,“ je zavriskalo v meni. Baš sem se hotel vrniti na svoj prostor, kar stopi v omenjeni kot moj znanec, ljubeznivi profesor za primerjajoče jezikoslovje na berlinskem vseučilišču, Viljem Schulze, še mlad, ali učenjak-jezikoslovec prve vrste. Poda mi desnico, z levico pa prime prvi zvezek — Pleteršnikovega slovarja, kažoč mi ga smehljuje; govorila sva namreč bila že prej včasih o slovenščini. „Jako dober slovar je to,“ mi pravi; „jaz ga zdaj precej rabim, ker se hočem — poljščino in ruščino znam dobro — še natančneje naučiti jugoslovanskih narečij, zlasti vaše zanimive slovenščine. Zdaj čitam neki letnik časopisa z naslovom „Ljubljanski Zvon“. Ali mi ga priporočate?“ — „Ni ga boljšega pripomočka, če hočete

spoznati slovenski živelj in slovenski jezik, nego prav ta list,“ pravim jaz nato; „izhaja že četrto stoletje in je zasledoval vsa leta pazno vse duševno, seveda v prvi vrsti — literarno gibanje Slovencev; dobival je redno prispevkov od najboljših slovenskih pisateljev, ki jim je bil često obenem edini prostor, kamor se lahko brez prigovora zasajali svoje plodove. Baš vsled tega je vplival tako na vso generacijo, da se sme **preteklo četrto stoletje** z vso pravico imenovati **doba „Ljubljanskega Zvona“!** Če se more dandanes govoriti res o modernem slovenskem slovstvu, je to postalo mogoče le po živih zgledih in resnih stvarnih naukih „Ljublj. Zvona.“

Pozneje mi je prof. Schulze povedal, da si je pri svojem knjigozbratstvu v Lipskem naročil nekaj novih „Zvonov“. —

Sploh lahko rečemo: kjer se je doslej znalo kaj več o Slovincih, tam je znan „Ljublj. Zvon“, pri nas doma pa je on, odkar pomni mlajša in moška generacija, v središču literarnega življenja. Imel je prijateljev in neprijateljev — o obojih bomo govorili pozneje obširneje — ali da je v njem velika življenska moč, kažejo zelo pomembni slučajji, ki se niso primerili kar tako po naključju, dasi bi morda kdo tako sodil.

Že v prvem letniku (1881.) nahajamo med sotrudniki „Zbašnika Fr., pravnika v Ljubljani“, danes je dr. Zbašnik „Zvonov“ urednik in dela z vso vnemo za to, da mu pridobi poleg mlajših zopet tudi starejših izkušenih moči; marsikaj se mu je že posrečilo.

Poseben čut spoštovanja in veselja pač navdaja letos vsakega, ki je izvedel, da se letos zopet oglasi prof. Trdina v „Zvonu“, kjer ga je občinstvo prva leta tako rado iskalo in s takim veseljem našlo. — Le vpoštevajmo, kar je pisal podlistkar „Slov. Naroda“ pred 25 leti, v soboto, dne 17. decembra leta 1881. (števil. 287.): „Osobito veseli me, da se je duhoviti naš prof. Trdina po več nego dvajsetletnem molčanju v „Ljublj. Zvonu“ zopet oglasil. On piše krasen jezik, zna lepo pripovedovati in to, kar pripoveduje, ima stalno vrednost za raziskavanje misli in nazorov našega naroda. Vse, kar piše on, bere se s pravo slastjo.“ — No, res! Bere se in posluša se s slastjo pri olikancih in v preprosti družbi. — Pred petnajstimi leti sem čital v kmetski družbi v nedeljo popoldne nekatere izmed njegovih bajk — to so prikimavali grčavi gospodarji, pozabivši na pipo, in poslušale modre mamice, čudeč se neverjetnim „storijam“! Ne zabimo mi, ki smo še mladi, ali vsaj mlajši, da je ta krepkoživčni pisatelj zdaj star — štiri več nego sedemdeset let,

in učimo se pri njem vsaj železne vztrajnosti in doslednosti — le žal, da se talenta ne moremo učiti!

Še drug tak mož, prav poseben tip med našimi pisatelji, je naveden že leta 1881. in zopet leta 1905. med sotrudniki Zvonovimi, rojen pripovedač, poosebljena prirodnost brez vsakega koketovanja, preprost in se nikomur vsiljujoč, ali obdarjen s finejšim čutom za večno naravo in njeno življenje ter tajno poezijo, nego ga dobiš pri tej in tej protokolovani firmi za poezijo, pri marsikaterem pesniku po poklicu. To je naš dr. H. Dolenec. S svojimi šestnajstimi ali osemnajstimi leti morda še nismo imeli pravega užitka ob njegovih spisih; v tej dobi nam segajo v srce novelice, bridke in mehke, ter burni romani, a pozneje, ko malo spoznamo svet in se zavedamo, da je v njem mnogo lepega in mičnega, česar pa ne znamo videti in slišati, tedaj bomo ob mirnem večernem času prisledli k temu ljubitelju in ljubljencu prirode in bomo z umirovljenim srcem poslušali, kaj nam ve on povedati o gospodarstvu in gospodarjih v njenem kraljestvu. Kakor Trdino, ga je pohvalil že pred petindvajsetimi leti isti podlistek „Sl. Naroda“; kar je veljalo tedaj, velja še zdaj: že rodoljubna hvaležnost zahteva, da ponovimo ondotne besede, ki se tičejo prvega letnika: „Posebne omembe vredni zde se mi tudi dr. Dolenc „Spomini o cerkniškem jezeru“, katere je gotovo vsak prijatelj lepe prirode z veseljem prebiral. Dr. D. zna pripovedovati in to, kar je videl ali prebil, tako plastično opisovati, da bralec vse živo in resnično vidi pred svojimi očmi. Pravijo, da je dr. D. velik Nimrod pred Bogom, a letos nam je samo pripovedoval, kako je race in kragulje streljal ter ribe lovil; kaj pa, ko bi nam prihodnje leto opisal, če se je že kdaj z medvedom srečal in kaj sta se zmenila? Taki spisi imajo dvojno dobro stran; prijetno nas zabavajo ter nas uče domovino našo in prebivalce njene spoznavati.“

Obširen roman dr. Tavčarja se nam nadalje obeta za tekoče leto. Kot „Emil Leon“ si je v (Dunajskem) „Zvonu“ postavil trajen spomenik, kot „dr. Tavčar Ivan, advokatorski kandidat v Ljubljani“ je naveden leta 1881. v „Imeniku gg. pisateljev, ki so spisali „Lj. Zvona“ I. letnik“. Da bi se le spomnil v dejanju časov, ko je bil še Emil Leon in soizdajatelj „Ljublj. Zvona“!

Dva pa, ki sta povijala v plenice „Ljublj. Zvon“, sta že odšla tja, od koder ni vrnitve. Prvi je Jurčič, ki je, kakor bomo slišali s svojo hitro odločitvijo skoraj siloma srečno končal porod „Ljublj. Zvona“; sam je umrl kmalu po tem porodu, a otrok se je razvijal

krepro in nekaj Jurčičevega se mu je poznalo vedno. — Drugi je Kersnik, že leta 1881. „c. kr. notar na Brdu“; nadaljeval je, kar je pričel Jurčič, in skrbno negoval malega otroka; hvaležni mu bomo v imenu otroka!

Naposled — last not least — prvi in najvztrajnejši urednik „Ljublj. Zvona“, neutrudljivi pospeševatelj mladega lista in neumoren bodritelj in učitelj „Zvonovih“ sotrudnikov, Fr. Levec! Kot „c. kr. vel. realke profesor v Ljubljani“ zavzema 18. mesto v abecednem redu onih 46 sotrudnikov leta 1881. A kaj je on bil „Zvonu“, to se ne da na kratko povedati; zasledovali bomo še pozneje njegov vpliv, a že tu lahko pripomnimo, da bi „Ljublj. Zvona“ tiste prve letnike, ki so zbuiali največ navdušenja in ki se k njim zateka še marsikdo, ozlovoljen vsled drevenja in vrvenja v novejši literaturi, z vso upravičenostjo smeli imenovati „Levčev Zvon“, kakor se imenuje (Dunajski) „Zvon“ — „Stritarjev“; glavna razlika je ta, da je Levec vidno stopal s svojim vplivom le malo v ospredje, a v notranjem ustroju je pazil na vsako žičico in je skrbno nadziral vsakega delavca in bil vedno na mestu. Zato bi bil baš deželni šolski nadzornik Levec poklican, da bi temeljito in za vse čase trdno poročal o nastanku in razvoju „Ljubljanskega Zvona“.

Ali za to še ni prišel čas. Preveč še tičimo v toku samem, da bi ga mogli in — ponekod — smeli že trajno zajeziti in naraslo lavo preiskovati. A za kratek čas se smemo in se skoraj moramo ozreti nazaj, da na kratko prebistriamo dosedanji pot, si zapomnimo važne postojanke in po njih umerimo nadaljnje potovanje. Tudi mi se bomo v nastopnem nekako le šetali, v razvedrilo in dramilo, ob važnih postojankah opazujoč, kako se je ulival „Zvon“, in poslušajoč njega don. Stopili bomo za trenotke nazaj v one čase, ki res leže mladini že daleč, ki jih pa še mnogi vidijo od blizu in si jih morda želijo videti še bliže. . . Saj hiti čas tako urno in prebrzo se poizgube njegove besede v vesoljni preteklosti, ki nam — gorje ali hvala Bogu? — vedno tepta po petah. Skušali bomo ujeti razne glasove teh bližnjih in vendar preteklih časov. Ne vseh! To bi nam bilo nemogoče; tudi ne preveč intimnih — te še pokriva in jih pokriva plašč ozirnosti. V poznejših letih pa, ko bodo postala srca trša nasproti osebam in stvarjem, ki zdaj z nami še niso niti v razmerju ravnodušnosti, tedaj bodo literarnega zlata vredna n. pr. pisma, ki jih hrani Levec izza časa svojega urejevanja; v njih bo lep kos slovenske slovstvene zgodovine. A treba bo potrkatati tudi pri vseh poznejših „Zvonovih“ urednikih; brez takih prispevkov

je temeljita zgodovina naše moderne literature nemogoča.

Mi skušamo le malce pripravljati pot in smo že zadovoljni, če se le posreči markacija na važnih mestih. — Da bi si hoteli vsi „Zvonovi“ uredniki zabeležiti svoje spomine, ker se je sicer bati, da izginejo njim in zlasti da izginejo naši slovstveni zgodovini za vse čase v noč pozabnosti! — Ko sem posetil gospoda nadzornika Levca in ga prosil nekaj informacij, sem se kar čudil, koliko zanimivih podrobnosti mi je vedel v kratkem času povedati. Hvala mu za ljubeznivost! Pač so to zanj lepi spomini, a še lepši so za nas, da jih le izvemo! Nekaj je vztrepetalo v meni, ko sem videl, kako mladeniško se je ogrel ta izkušeni mož ob spominih na tisto dobo svojega literarnega vojskovodstva, in mi vsi bi se ogrevali še bolj! Torej, gospodje uredniki, prosimo . . . —

Z l. 1881. je nastopil naš narod v literaturi prvokrat z moškimi koraki, z letom 1881. in z „Ljublj. Zvonom“ se začel resno naš novi vek, potem ko so ga, počenši z „Glasnikom“, oznanjevali in pripravljali vrli delavci, med njimi Stritar, Levstik, Jurčič, Kersnik, Erjavec, Levec — sama „Zvonu“ znana imena! Kot častna garda pa so nastopili ti in njih prijatelji leta 1881. v onem nemem „Imeniku“ l. letnika „Ljublj. Zvona“, domalega vsi poklicani, da zavzemajo tudi na zunaj častna mesta med nami. Imeli smo že priliko, se pečati z nekaterimi izmed njih, a tudi izmed ostalih so razni, katerih ime nas kar pozivlje, da jih omenimo ob tej slovesni priliki.

Prvi v abecednem redu je „Bezenšek Anton, gimn. prof. v Sredcu“. Kaj ne, kakor nalašč se je primerilo, da obhaja petindvajsetletnico svojega poučevanja v Bolgariji ob naši petindvajsetletnici? Ni ga pozabil „Zvon“ — glej zadnjo lansko številko — in tudi Bezenšek pač ni pozabil „Zvona“!

Zadnji sotrudnik v imeniku (št. 46) pa je označen le s črko „X“; a vsa Slovenija dandanes ve, da je ta „X“ naš Gregorčič, zvesti, mili Gregorčič, ki je moral nekdanj pustiti nekaj, preveč srčne krvi za svoj „Zvon“; a tudi — Gregorčič obhaja baš zdaj svojo — šestdesetletnico. Pomembno za „Zvon“! Saj stoji na sploh prvi strani „Ljublj. Zvona“ Gregorčičeva pesem „Zvonu“, ki je ostala našemu „Zvonu“ program do petindvajsetletnice in bo — upajmo — ostala do njegove petdeset-, šestdesetletnice . . .

Pa dalje v „Imeniku“! Cimperman, pesnik mučenik, in Levstik, oba že spita večno spanje, a njiju duh še živi. — —

Št. 9? „Gorazd“! Kakor bi nekaj zarožljalo, se nam zdi ob tem imenu. Od Gorazda pa do Aškerca, kak korak! in pozneje kako trde stopinje! In Slovenija je moža — pesnika imela!

„Dr. Mencinger Janez, advokat v Kranju“ — sladil nam je ta Nemcigren, ali kakor se je pač preoblekel, mnogo bridko urico; upajmo, da se bo zdaj v Krškem vglobil z veseljem v ona živa leta, ko je negoval „Zvon“ in „Zvon“ njega!

Vedno delavni profesor Pleteršnik je tudi med sotrudniki (št. 24.) in „Štrekelj Karel, cand. prof. na Dunaju“ (št. 31.) se bo s profesorske stolice v Gradcu tudi spomnil svojih spisov v „Zvonu“. — Ign. Klemenčič, dolgoletni graški vseučiliški profesor, pa nas je že zapustil in tudi neizcrpljivi S. Rutar ter slavni Šubic Juri, a imamo še Ivana in z mirno vztrajnostjo tiho in plodno delujočega E. Laha, imamo še s posli obremenjenega F. Wiesthalerja in njega, ki nam je podaril slovenskega Miklošiča, Jos. Šumana, ter — finis coronat opus — imamo še praeceptorem illustrem Ivana Hribarja. —

Pa dveh sem pozabil? Vzor — duhovnika in vzor — človeka Tomo Zupana (št. 43) — kdo bi ga ne ljubil in spoštoval, da ga je le imel priliko količkaj spoznati? In drugi? Naj bo to pot zadnji, pa upamo in prosimo usodo, da nam da še več takih blagih idealistov, kakor je on, Ivan Resman, ki je vzgojil svojo ljubko „deco“ v naročju „Ljubljanskega Zvona“.

Taki možje so stali ob zibeli našega „Zvona“, ob njegovem I. letniku! Kakor tedaj, recimo tudi danes:

„Prelit je zvon . . . ,
s trakovi, venci ves obdan . . .
O, poj nam, zvon, le poj na glas,
čez mesto doni, trg in vas,
prijazno božaj nam uho
ter v dušo sezaj nam krepko —
Ti duh oživljaj, povzdiguje,
srce nam blaži, navdušuj,
na delo čvrsto budi nas . . . !“

Književne novosti

Primož Trubar, zgodovinska epska pesnitev, napisal A. Aškerc. V Ljubljani. 1905. Založila Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena broširanemu zvezku K 2, vezanemu K 3. To je novo epsko delo našega največjega epika, ki vzbudi gotovo splošno pozornost in o katerem izpregovorimo seveda še natančneje. Za zdaj priporočamo knjigo samo v nakupovanje kot lep novoletni dar.

Ivan Cankar: Gospa Judit, založil L. Schwentner. V Ljubljani 1904. Cena: broš. K 2, po pošti K 2:10, eleg. vez. K 3:20, po pošti K 3:40. Ocenjo te najnovejše knjige Cankarjeve, v kateri zopet neusmiljeno žvižga bič pisateljeve satire, prinesemo v kratkem.

Janeza Trdine zbrani spisi. II. knjiga: „Bajke in povesti I.“ V Ljubljani 1904. Založil L. Schwentner. Cena: broš. K 2.—, po pošti K 2.10, eleg. vez. K 3.20, po pošti K 3.40. Ocenjo te lepe knjige, ki je jako prikladna za novoletni dar, približno pozneje.

Opis Sv. Križa je naslov 54 strani obsežni knjižici, v kateri popisuje g. Peter Medvešček, nadučitelj pri Sv. Križu na Vipavskem, zemljepisno lego in preteklost tega kraja. Knjižica, ki bi utegnila zanimati tudi širše kroge, stane samo 40 h in se dobiva pri gospodu pisatelju.

Ilustrovani „Narodni koledar“ 1905. Leto XVI. Uredil prof. dr. A. Dolar. Last in zaloga „Zvezne tiskarne Dr. Hribar v Celju“. Cena temu najelegantnejšemu naših koledarjev z lepimi ilustracijami in bogato vsebino je menda ona izza prejšnjih let.

Slovensko-amerikanski koledar za navadno leto 1905. Izdalo in založilo uredništvo „Glasa Naroda“. XI. letnik. New York. Cena 25 centov. Ta koledar prinaša več čednih ilustracij in jako raznovrstno zabavno in poučno vsebino. Vsekakor je to nov dokaz, da amerikanski Slovenci nočejo pozabiti svojega jezika, da temveč resno stremijo tudi po duševnem napredku.

Potop, zgodovinski roman, pisal H. Sienkiewicz, preložil Podravski. Goriška tiskarna A. Gabršček, ki nam je preskrbela že toliko dobrih prevodov znamenitih slovanskih del, je izdala ravnokar prve tri knjige navedenega velikega Sienkiewiczovega romana. Ostale tri knjige izidejo prihodnje leto in tedaj se nam ponudi prilika, da izpregovorimo kaj več o tem zanimivem delu slavnega Poljaka.

Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1878. I. (Ob petindvajsetletnici bosenske zasedbe spisal Jernej pl. Andrejka, I. snopič.) Med letošnjimi knjigami družbe sv. Mohorja, ki jih je „Zvon“ že na kratko omenil, vzbudi prvi snopič lične knjige gosp. ritmojstra pl. Andrejke gotovo največ pozornosti in zanimanja; zato in ker je vseskozi originalna ter prva svoje vrste v naši književnosti, je umestno, da si že njen prvi del nekoliko natančneje ogledamo, pridržujoč si zadnjo besedo za prihodnje leto, ko bomo imeli z obljubljenim nam drugim snopičem celo delo dovršeno pred seboj. Z nekakim skepticizmom smo vzeli v roko okusno opremljeni letošnji snopič, ki ga nam poklanja družba šv. Mohorja ob petindvajsetletnici okupacije Bosne in Hercegovine — seveda nekoliko post festum. Kot Slovani se nikakor ne moremo veseliti te okupacije, kajti bila je pred vsem na-

perjena proti jugoslovanski ideji in njene sadove uživata le — Madjar in Nemeč. Slovanom sovražna in brezvestna madjarska politika ter kapital samopašnih nemških spekulantov ovirata vsestransko razvoj bratskega nam prebivalstva . . . . A dasi nas navdajajo trpke misli špričo omenjenega snopiča, moramo vendar priznati, da nam prinaša to lepo in zanimivo delo nekaj, kar nam postaja tem ljubše in simpatičnejše, čimbolj smo se vglobili vanje . . . Z veseljem poudarjamo, da je prijel tu zopet — rojak častnik za pero! Kakor posnemamo iz predgovora, ga je potisnila gosp. ritmojstru pl. Andrejki v roko skeleča zavest, da nima slovenska književnost nikake knjige, niti obširnejšega spisa na vojaškem polju, ki bi slavil že v tolikih vojnah dokazano izredno hrabrost in vztrajnost naših fantov vojakov. Res, nimamo ga spisa, ki bi izvestno utegnil pripomoči, da se dvigne speči narodni ponos in narodna samozavest pri nas . . . Ker se je gosp. pl. Andrejka udeležil bosenske zasedbe, je sklenil svojemu narodu kot verna priča temeljito opisati junaško vedenje vojakov-rojakov pri tej priliki, boječ se, da ostane, če tega on ne stori, vse na veke pozabljeno in nepoznano v ožji domovini. Uverjeni smo, da je vodila g. pisatelja torej le želja, ovekovečiti v slovenski knjigi, kako vztrajni in hrabri so slovenski fantje kot vojaki in bojevniki — le želja, da črpa zlasti mlajši rod iz nje pogum in ponos in samozavest, k tej želji se pa pridružuje brezdvomno tudi ta: seznaniti naš narod vsestransko z okupiranima deželama, kar nam dokazujejo spretno vpletene krajepisne in narodopisne črtice, ki nemalo pomnožujejo vrednost knjige. Za uvodnimi zgodovinskimi črticami je opisano v pričujočem zvezku „zasedanje Bosne“ — izvzemši mesto Livno, ki mu posveti g. pisatelj v prihodnjem snopiču poseben oddelek — in za tem „zasedanje Hercegovine“ po vseh onih polkih in bataljonih, v katerih so služili slovenski fantje. Vsakemu polku ali bataljonu je posvečeno posebno poglavje, ki pa se zopet deli v posamezne oddelke s primernimi naslovi . . . Ta razdelitev se nam vidi jako umestna in pregledna!

Gosp. pl. Andrejka je služil ob zasedanju Bosne kot poročnik v pešpolku št. 17. in zato se morda baš v poglavju o tem polku najjasneje zrcalijo vse njegove pisateljske vrline. V gladkem, krepkem in jedrnatem slogu mu teče veseskozi zanimivo pripovedovanje. Strogo vojaške opise bojev in bojnih operacij nam podaje zelo poljudno in prozorno. Da ne postane tuintam snov preenolična ali presuho-parna, jo oživlja z mičnimi, večinoma s pristnim narodnim humorjem pisanimi epizodicami, v katerih nastopa navadno originalni — sluga Pipec. Ta je vrlo uspel tip hudomušnega in dobrodušnega Janeza! Poglavjem o ostalih slovenskih polkih je posvečeno manj prostora, a so istotako vestno in zanimivo pisana kakor ravno omenjeno. Prav od srca želimo, da bi nam priznane pisateljske vrline g. pl. Andrejke naklonile še marsikaj lepega! — In prav z ozirom na te vrline se tudi drugega snopiča, ki nam bo v povod, da o vsem delu še natančneje izpregovorimo, odkritosrčno veselimo!

Sienkiewicz: „Rodbina Polaneških“. Prevod tega obširnega romana, ki ga je oskrbel gosp. M. Podravski, je izdala za Božič v lični opremi in z ilustracijami tvrdka Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. „Rodbina Polaneških“ spada med najodličnejša dela velikega Poljaka. Značaji v tem romanu so krasno načrtani. Par opazk o posameznih osebah, ki nastopajo v povesti, par besed iz njih lastnih ust, in že stoje žive pred nami! Baš v tem svojem delu se je pokazal Sienkiewicz kakor malokje velikega psihologa. Skratka: „Rodbina Polaneških“ nudi mnogo izrednega užitka! — Cena: broš. 3 zvezkom 10 K, posebej vezanim 3 zvezkom 16 K, a skupno vezanim 13 K.

„Matica Hrvatska“ je razposlala za leto 1904. sledeče knjige: 1. Radić Stjepan: Moderna kolonizacija i Slaveni. 2. Dukati: Slike iz povjesti englezke književnosti. 3. Kuhač: Vatroslav Lisinski. 4. Turgenjev: Oci i djeca. 5. Šenoa: Exodus. 6. Car Emin: Usahlo vrelo. 7. Katalinić Jeretov: S moje lire (pjesme). 8. Tomić J. E.: Veronika Desinička. 9. Trnski I.: Iz slavenske rodbine (pjesme). Ponatančno oceno teh knjig priobčimo pozneje.

Hrvatski pokret. Opažanja i misli na pragu novoga narodnoga preporoda g. 1903. Piše Milan Marjanović. Dio drugi. U Dubrovniku 1904. Nakladom pisca. Tiskom Dubrovačke Hrvatske tiskare. O tej knjigi izpregovorimo prilično še kaj več.

Slavenska knjižnica. Knjiga XI. E. Orzeszkowa. Izabrane pripoviesti. Svezka II. Preveo I. Velikanović. U Zagrebu. 1903. Izdala „Matica Hrvatska“, m. 8°, strani 320.

Eliza Orzeszkowa tudi Slovincem ni neznana, saj pa tudi uživa ne samo med Poljaki, svojimi zemljaki, velik ugled, nego je njenih del 44 zvezkov (izšlih do leta 1888. v Varšavi) in še pozneje izdanih prevedenih na vse kulturne jezike. Gosp. Isa Velikanović je izbral nekaj manj obširnih povesti ter jih ponudil čitatelju v lepem hrvaškem prevodu. Vsebina tega zvezka je: „Bakica“, kjer se stara mati vrača izpred vrat nebeških, ker je začela plač svojega vnučiča ter ga hiti tešiti. — Jeka je selska slika z Njemna, kjer se odkriva praznovrni strah pred duhovi. — „Za rožno dolino“ slika življenje na selu in smrt najmlajšega sina v vojni na bolgarskih tleh v rožni dolini, s čimer se teši zaostali osamljeni oče njegov. — „Karijera“ slika dva pustolovca, ki sta se namenila, dokopati se do imenitnega položaja v svetu, pa se zdaj slučajno snideta pri žganjarju ter pripovedujeta svoje dogodke. — Mylord je „mestna idila“. Neka mlinarska hči ni hotela vzeti plemiča, nego se je omožila z lončarjem, ki si je pridobil 24.000 rubljev in ostavil vdovi še dve hiši. Svojega sina je hotela za veliki svet izobraziti. Živel je potratno, popival, igral, trosil novce na konje ter hotel oženiti se z bogato plemkinjo. V denarnih stiskah mu je mati pomogla, a tako je sčasoma izdala ves denar. Ker se je bil sin zadolžil, je jela ona z grbavim dekletcem, katero je bila vzela za svojo, stradati, zmrzovati, vse svoje dragocenosti prodajati ter dajati sinu, katerega je imenovala „kneza“ ter ga sprejemala z velikimi častmi. Slednjič je odpotovala plemkinja, za katero se je otimal „knez“, v inozemstvo in „knez“ za njo, da bi jo tam zase pridobil, ker ga njena mati zaradi nizkega stanu ni hotela v svojo družino sprejeti. Zastonj je šel za njo, vrnil se je praznih rok, iz njegove hiše so ga izgnali upniki, prišel je k materi in zahteval denarja. Uboga žena si je očitala, zakaj ni vzela plemenitnika, da bi bil njen sin našel pristopa pri bogati nevesti, in ko je od očajnosti in glada umirala, je bila to edina tožba, da je njen „knez“ postal berač. Poslednji udarec jo je popolnoma potrl. Na smrtni postelji se je izpovedovala in ni vedela navesti drugega greha, kot da ni za sina še bolj stradala. Njen prijatelj pa je mrmral, ko je šel iz mrtvaške sobe, proti nebu: „Ti edini vseznalec Bog moreš presoditi, kdo od obeh nesrečnikov, matere in sina, je bil krivnik in kdo žrtev.“ — Poslednja najdaljša je selska povest: „Bene nati“, (t. j. „blagorodni“). Povest govori o neki hčerki plemiškega posestnika, ki se je zaljubila v potomca nekdanjega tlačana brez zemlje in brez imenitne službe. Vsi sorodniki deklice so se protivili zakonski zvezi obeh. Sklicali so plemiči (šlahta) rodbinski zbor in tako dolgo prigovarjali dekletu, dokler je odpisala svojemu zaročniku, mu vrnila prstan in obljubila bratu, starejšini družine, da se hoče poročiti z nekim dosta mlajšim, bedastim, ali bogatim in iz ugledne družine izhajajočim mladičem. Jurju

(tako je bilo ime odslovljenemu ženinu) je došla odpoved, ko je bil nastopil službo prvega gozdarja pri onem knezu, pri katerem so to službo opravljali njegovi predniki, kot prvi svobodnjak. To posestvo je imel v zakupu g. Kulješa, ki je bil obdarovan z mnogimi otroki, med njimi z dražestno hčerko Avreljko, ki je bila kmalu v Jurja zaljubljena. — Ko se je bližal dan zaroke med Saljuško Osipovičevo in Cidžikom bogatinom, je čutila Saljuška, da še vedno ljubi Jurja ter da se ji gnusi Cidžik. Med slovesnostjo je pobegla in po mnogih nezgodah prišla v grajščino, kjer je služboval Juri, nadejajoč se, da jo bode Juri zopet sprejel. A ko je dospela po noči tja, je zagledala skozi okno svate in drugi ljudje so ji povedali, da se ženi Juri z Avreljko. V obupnosti hoče skočiti v bližnje jezero, ali Gabriša, nekak daljni sorodnik, katerega so vsi imenovali „bedaka“, se je bil popeljal za njo ter jo vrnil domov k njegovi sestri. — Nekateri prizori so izborno očrtani, tako n. pr. ošabno bahanje plemičev, ki dajejo hčeram po 300 rubljev dote in so navadni kmetiški posestniki, samo da so svobodni, prepir, ki nastane med njimi, prigovarjanje Saljuški itd. V ostalem pa je povest neznansko na široko razpredena, posebno drugi del, in zahteva potrpežljivega čitatelja, da se izmota iz deloma dolgočasnih popisov, razgovorov in monologov. Nekoliko okrajšana bi delala povest mnogo večji vtisk.

R. P.

Mala biblioteka. Pod tem naslovom izhajajo v založbi Pahera & Kisića v srbskem jeziku lične knjižice z deli raznih slovitih domačih in tujih pisateljev. Zadnja dva zvezka obsezata „U mraku in megli“, spisal Milan Pribičević, in „Jutro jednog spahije“, spisal Lev Tolstoj, preložil Nik. Nikolajević. O „Mali biblioteki“ izpregovorimo morda še natančneje.

Martin Žunković: „Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt?“ Beitrag zur Klärung eines Geschichts- und Gelehrtenirrtums. Kremsier 1904. Druck und Verlag des Heinrich Slovák. Preis K 1.20. O tej zanimivi knjigi, v kateri so izraženi nazoni, ki nalete nemara v učenjaških krogih na hud odpor, izpregovorimo še natančneje, ako se nam posreči dobiti strokovnjaka ocenjevalca. Vsekakor zasluži gospod pisatelj, ki ga je pri njegovem delu vodilo istotako vroče rodoljubje kakor resna želja, dognati resnico, da se njegov trud primerno vpošteva. Knjigo, ki jo diči tudi več slik, toplo priporočamo v nakupovanje!

—i—

Novi akordi. IV. letnik, št. 2. september in št. 3. november 1904. Nova dva sešitka nudita posebno srečno izbero novih skladb. Josip Procházká prijavlja klavirsko skladbo „Valse Impromptu“, elegantno pisano študijo salonskega pokreta, Dr. Gojmir Krek skladbo „Spomladanski dan“ iz klavirskega cikla „K Böcklinovim slikam“, iz katere poje plemenita melodija, lepo povzeta v okvir prave klavirske fature. Kaj dobro se glasi tudi Emila Adamiča „Žalobna koračnica“, s katero se je skladatelju posrečilo pogoditi žalost in jo vzmogočiti k veličastnim, milo tožečim zvokom. Emil Adamič podaje še dva mešana zbora: „Pomladanska slutnja“ in „Dekletce, podaj mi roko“, oba dobri koncertni skladbi; izborni sta kakor glede melodičnosti tako glede sestava, v katerem se kaže pozornosti in priznanja vreden talent. Ljubezniva je popevka dr. Benj. Ipvavca „Je pa davi slanica“

pala" za en glas in spremljajoči ga klavir. Anton Lajovic objavlja „Pesem deklice“ in „Pesem mlade čarovnice“ za ženski zbor in klavir, dve sliki velikih in mogočnih potez, katerima je vdahnil ognjevit čar in silen temperament; posebno fantastna je „Pesem mlade čarovnice“, mojstrsko delo polno tehniških bravur. Lajovic misli in koncipira orkestralno, po velikem in grandioznem mu teži izredno znanje, dosega pa ob tem ne le bleščeče efekte, marveč tudi globok vtisk. Lajovic je muzik, ki obeta postati pomenljiv za razvoj slovenskega skladanja.

Dr. Vladimir Foerster.

Koncert Frana Ondříčka. Bil je pravi umetniški, ne le virtuoski koncert, ki ga je priredila „Glasbena Matica“ v Ljubljani dne 3. decembra. Igral je zopet Fran Ondříček, ki je in ostane najznamenitejši virtuozov-violinistov, kar jih je slišala zadnji čas Ljubljana. Ondříček zna, kar ni dano vsakemu virtuozu, družiti virtuosnost z umetniškim pojmovanjem, kajti ne le virtuoz, marveč tudi velik muzik je Ondříček in baš kot muzik nadkriljuje svoje vrstnike. Toplo, živo srce čutimo biti v Ondříčkovi igri; v tonih, ki mu vro izpod loka, se blešči solnčni svit, v njih joče solzna boleost, iz njih govori milina nežnosti, v njih uka veselje. Intimnost duše, ki jo hoče izraziti ustvaritelj skladbe v svojem mišljenju, najde v Ondříčku interpreta, ki se hoče pa tudi zna vtopiti v skladateljevo čuvstvovanje. To pa je ravno ono, kar prikupi občinstvu umetnika bolj nego vsa umna virtuosnost, ki ostane sama ob sebi le hladen zunanji lišp, kajti priklinal in povzdignil je srce poslušalčevu, ko mu je znal razkriti svoje lastno srce.

Spored, ki si ga je izbral Ondříček za zadnji svoj koncert, je bil enako odličen kakor Ondříčkova igra. Hvaliti je na sporedu, da nas je seznanil z odličnimi skladbami moderne. Podal je Dvořákovu sonato v F-duru op. 57. in Rikarda Straussa koncert v d-molu op. 8., Smetanov poem „Iz moje domovine“, Sukovo „Dumko“ in lastne tvorbe „Scherzo“, dodal pa na burno zahtevo še troje skladb. Visoke umetniške vrednosti spored je pričal že sam, da je Ondříčku pri izbori sporeda na skrbi pred vsem plemenita muzika in skladba.

Spremljal je na klavirju z eleganco klavirski virtuoz Josip Faměra, ki si je priboril v Schubertovih „Muzikalnih momentih“ in Chopinovih „Baladi g-mol“ tudi kot solist burno pohvalo in obče simpatije po ugledni in priznanja vredni svoji igri.

Dr. Vladimir Foerster.

Slovensko gledišče. A. Drama. Moč Halbejeve igre „Mladost“, ki se je igrala, kakor smo že omenili, prvič na našem odru dne 24. novembra p. l. in se ponavljala dne 6. decembra, tiči pred vsem v tem, da se je pisatelju posrečilo, v številnih, po življenju posnetih in že zaradi tega krepko učinkujočih prizorih pokazati naravno silo zdrave mladostne krvi. Drugič pa ima igra zahvaliti svoj uspeh dejstvu, da so vsi značaji v njej risani izredno dobro in dosledno.

Že naslov igre kaže, da je smatrati za pravo dejanje igre samo to, kar se godi med Hartwigom in Ano, vse drugo je privesek, a potreben privesek, ker bi bilo sicer dejanja premalo in bi bilo premonotono. Marsikaj se završi med Hartwigom in Ano morda malce prehitro, a kar se završi, je povsem umevno in naravno. Vse

razmerje teh dveh mladih oseb je naslikano s tako pristnimi barvami, vse, kar si pripovedujeta, je tako pristrčno in resnično, da bi človek domneval skoro, da je Halbe porabil za svojo dramo resničen dogodek.

Bolj tipični osebi sta že župnik Hoppe in kaplan Žigorski, v katerih je posebil pisatelj dve smeri, dve struji v naziranju katoliškega duhovništva. A ker se je pisatelj izogibal prevelikemu pretiravanju, se nam zdita tudi ta dva značaja povsem istinita, in umevno se nam zdi stališče, ki ga zavzemlje župnik, in umevno tudi stališče, ki ga zavzemlje kaplan, dasi so naše simpatije seveda na strani župnika, ki pozna človeka, ki ve, kaj je tribut človeške narave, ki je zaradi tega tudi popustljiv in mil sodnik, dočim se kaplan zavzemlje za nazore, ki mu jih je vcepila napačna metoda duhovne vzgojevalnice.

Celo značaj bebca Amanda je pogojen dobro in ne sme nas preveč motiti v tej naši sodbi dejstvo, da duševno tako omejen človek toliko vidi in zapazi, kajti za gotove stvari je tudi kretin bistroiden. Tega bebca imamo zahvaliti za nekoliko pretresljivih momentov v igri. Navzlic temu je vloga Amandova le gol pritkljaj, ki ni s pravim dejanjem igre v nekaki organski zvezi. Amand je z vsega početka samo zato tu, da sproži ono usodno puško, da stori konec dejanju, kateremu pisatelj ni znal dati boljšega. Hiba je, da provzroči Amand katastrofo, in še večja hiba morda to, da gledalec že precej od začetka slutí, da on provzroči nesrečo. Hiba je po mojem mnenju pa tudi smrt Ane same na sebi. Vem, kaj je nameraval pisatelj s takim koncem! Pokazati je hotel še enkrat Anino požrtvovalno ljubezen, ki je tako velika, da skoči v odločilnem trenutku pred smrtonosno cev ter reši tako dragemu življenje; hotel pa tudi še enkrat na prav drastičen način pokazati razliko med župnikovim dobrohotnim mišljenjem in kaplanovo fanatično strogostjo. Kaplan zahteva še od umirajoče, da bi obžalovala svoj ljubezenski greh in čaka z odvezo, župnik pa ji jo podeli, ne da bi bila s kakim znamenjem priznala, da ji je žal, kar je storila v svoji veliki ljubezni. Lepa in značilna poteza, gotovo! A vse to vendar še ne opravičuje Anine smrti! Ž njo nam vzbuja pisatelj sumnjo, da je hotel uporabljati starodavno pravilo o „krivdi in zadoščenju“. A če je hotel kaj takega, potem bi bil moral stvar urediti pač drugače. Zadoščenje ne obstoji v tem, da je kdo pripravljen, ki naj udari ob določenem času s kolom tistega po glavi ali mu sproži tudi puško v prsi, ki je kaj zakrivil v zmislu za dramo veljavnih pravil. Za to je treba temveč razvijanja in razvitka. Zadoščenje ne sme biti nekaj povsem zunanjega, zgolj slučajnega, zadoščenje mora biti temveč naravna posledica krivde, med obojima mora biti vzročna zveza! Zato se mi zdi, da pisatelj na kaj takega v istini ni mislil, ampak je završil dramo tako iz razlogov, ki smo jih navedli, a da je to storil, obžalujemo. S smrtjo Anino je spravil pisatelj samega sebe v nekako protislovje, kajti spričo takega konca so — vsaj navidezno — zmagali kaplanovi nazori, a pisatelj bi bil moral privedi do zmage ideje župnikove, ker ni dvojbe o tem, da pritrjuje župniku in ne kaplanu. Drama bi se končala lahko tudi drugače, brez katastrofe, in učinek bi ne bil nič manjši! Treba bi bilo samo, da bi bil Hartwig malo bolj odločen, bolj pogumen in razsoden in da se ga ne loti baš v kritičnem momentu tolika mevžavost!

Igralo se je zadovoljivo! Gospodična Spurnova je temperamentna igralka in je pogodila vlogo Ane izborno. Dobri so bili gosp. Boleška (Amand), Dobrovolny (župnik) in Nučič (kaplan). Gosp. Tišnov (Hartwig) je v tej vlogi preveč momljal.

In cenzura — zakaj se je tako protivila uprizoritvi te igre? Pa saj ne, ker nas je hotela opozoriti, da živimo v 20. stoletju? —

Drugih znamenitosti nam drama zadnji čas ni prinesla.

Dne 29. novembra so se predstavljali prvič v sezoni „Legionarji“, dne 4. decembra se je ponovila drama „V znamenju križa“, 8. decembra popoldne pa „Deseti brat“. Dne 16. decembra se je uprizorila prvič na našem odru „Princezna Pampeliška“, dramatična pravljica v treh dejanjih, češki spisal Jaroslav Kvapil, poslovenil Anton Funtek. Dejanje te dramatične pravljice ni kdove kako bogato niti ne zanimivo, pač pa je dialog semtertja duhovit ter zveni iz njega često pereča satira. Predstava je bila dobra, a zdi se nam, da bi bilo bolje, ako bi pri eventualni reprizi gg. Tišnov in Dobrovolny zamenjala svoji vlogi.

Kot popoldanska predstava so bili drugi na vrsti „Legionarji“ dne 18. decembra, a dne 20. in 22. decembra je gostovala na našem odru slavnoznana družba „Nadine Slavjanske“. Prvi večer se je uprizorila igra v treh dejanjih „Svatba ruskih bojarjev“, drugi večer pa historična drama v treh dejanjih „Življenje za cara“. Posebne igralske umetnosti pri teh predstavah nismo zapazili, saj so člani te družbe le pevci! Kot take so se v pevskih točkah, ki so obema igrama vložene, izkazali, dasi tudi pevski zbor te družbe ni več tisti, kakršen je bil ob svojem postanku. Zanimala pa je gotovo vse navzočne ruska beseda, ki je donela z odra ta dva večera v našem gledišču. Kako domača se nam je zdela, kako draga nam je bila!

B. Opera. Z Millöckerjevo opereto „Dijak prosjak“, ki se je uprizorila prvič na našem odru dne 26. novembra p. l., je zadela intendantca mali dobiček. V kratkem času je napolnila petkrat gledišče, in sicer razen emenjenega dne še 2., 4., 8. in 18. decembra, a uverjeni smo, da bi ga še petkrat. Seveda Millöckerjeva lahka, tudi manj muzikalnemu ušesu umevna godba je kakor nalašč za širše kroge! Potem pa če se uprizori s takimi solistovskimi močmi, s kakršnimi se je uprizorila pri nas!

Razen „Dijaka prosjaka“ se je pela zadnji čas dvakrat le še Čajkovskega znamenita opera „Onjegin“, in sicer dne 10. in 12. decembra. „Onjegin“ je težka opera, a nudi izreden užitek, ki se ga zaveda človek tem bolj, čim večkrat jo sliši. Uprizorila se je obokrat lepo ter pela jako dobro.

Dr. Fr. Zbašnik.

Parmove glediške skladbe. „Parmove „Amakonke“, ki so se lansko leto pele v Plzni trinajstkrat zapored, so se nedavno uprizorile tudi v Švandovem gledišču na Smihovem v Pragi. Na Sušaku pa se je dne 11. in 12. decembra p. l. z velikim uspehom pela njegova opera „Ksenija“.

„Cop“ je naslov novi češki veseloigri v treh dejanjih, ki jo je spisala Božena Vikova-Kunčtická. V igri je nekoliko svežih, krepko po življenju posnetih prizorov. Dramatična češka literatura se sploh jako veselo razvija. — a —

Jirásek Alois, Gero. Historická hra o čtyřech jednáních, Nakladatelství J. Otty v Praze 1904. Cena 1 K 20 h. — Jirásek, znani češki dramatik, izvrsten poznavalec češke minulosti, ki je iz nje vzel tudi snov za svojo dramo „Jan Žižka“, je dne 17. nov. videl v Pragi premiero svoje nove drame „Gero“. Predmet je tej drami isti kakor Jurčičevemu „Tugomeru“, a idej, aktualnih misli, v katere bi se moral zamisliti vsak Slovan, je v njej mnogo več. — Pri Jirásku nastopa pač tudi Tugomer, a ta Tugomer je izdajalec (kakor nam ga kaže tudi zgodovinsko poročilo), ki se veže s sovražnikom naroda, da bi se rešil „oholosti“ svojih rojakov Ljutičev. Pravi junak na slovanski strani je Želibor. Ta priporoča vzajemnost z Bodriči, ki so pravkar porazili mejnega grofa Hika, ter je kristjan po prepričanju: „Čehe je nova

vera ojačila,* pravi, „a tudi Poljaki začenjajo . . .“ Cenzura je dramo pustila na pozornico: no, Jiráskovi Slovani ne grde sovražnika, marveč prepuščajo to nasprotni stranki. Želibor sam jim pravi: „Kletve nič ne pomagajo, tako tudi ne vzdihni in tožbe — le trdna volja, šila —“, mi pa vemo, da so vsakemu človeku njegove napake najhujši sovražniki.

Dr. Fran Ilesič.

Splošni pregled

† **Aleksander Nikolajevič Pypin**, znameniti slovstveni zgodovinar ruski, je umrl v Peterburgu pred kratkim. Njegova zgodovina slovanskega slovstva je slovela daleč preko mej širnega ruskega carstva in je bila prevedena na razne jezike. — Gospod dr. Ivan Prijatelj, ki je s Pypinom osebno občeval, priobči v našem listu nekoliko podrobnosti o tem velikem Rusu.

Vega v Italijanih. Sedaj so se začeli tudi Italijani zanimati za našega Vego. Urednik italijanskega vojaškega strokovnega lista „Rivista d' artigleria a genio“ in artilerijski polkovnik Antonio Amoldi v Rimu se je namenil namreč, da prevede stotnika Kaučiča izborni Vegov životopis na italijanski jezik. —a—

Akad. fer. društvo „Prosveta“ priredi v začetku januarja t. l. v „Mestnem domu“ ciklus ljudskih predavanj. Ciklus bode obsegal štiri velezanimiva predavanja znanega sotrudnika našega lista, gospoda cand. phil. Pavla Grošlja, na katera s tem opozarjamo naše inteligentno občinstvo.

Gospod cand. phil. Pavel Grošelj je objavil v „Poročilih cesarske akademije na Dunaju“ znanstveno razpravo „Einige Messungen, betreffend die spezifische Zonengeschwindigkeit bei lichtelektrischen Entladungen“.

Schillerjeva stoletnica. Dne 9. maja t. l. poteče sto let, kar je preminil nemški največji dramatik, Friderik Schiller. Nemci se pripravljajo, da primerno proslave ta dan. Marsikateri čitatelj „Ljubljanskega Zvona“ se začudi morda, ko zagleda v tej številki „Zvonovi“ prevod njegove „Pesmi o zvonu“. Znano je, da prinaša „Ljubljanski Zvon“ načeloma samo izvirne reči. Da delamo v tem edinem slučaju izjemo, je vzrok to, ker se nam vidi umestno, da dobe Slovenci vsaj sto let po smrti velikega nemškega pesnika pošten prevod njegove znamenite pesnitve, ki je obenem kolikor toliko prikladna jubileju, ki ga obhaja „Ljubljanski Zvon“. Da je prevod gosp. prof. Funtka res izboren, se prepriča lahko vsakdo sam. Opozarjamo pa, da je čitati na 26. strani v 15. vrsti od zgoraj: „Rok tisoč se giblje pridno, in ne vidno.“

† **J. N. Smirnov.** Rusi so izgubili v kratkem dva odlična učenjaka, Pypina in Ivana Nikolajeviča Smirnova, ki je umrl nedavno šele 48 let star. Smirnov je bil profesor kazanskega vseučilišča in je posvetil skoro vse svoje književno delovanje zgodovini južnega Slovanstva. Slava njegovemu spominu!

† **Gašper Križnik**, znani nabiratelj narodnega blaga, ki ga je svoje dni priobčeval tudi na platnicah „Ljubljanskega Zvona“, je umrl nedavno v svojem domačem kraju, v Motniku na štajerski meji.

Prodane slike slovenskih umetnikov v Belgradu. Slovenski umetniki so na razstavi v Belgradu prodali 35 slik in umetniških del. Prodana so bila ta-le dela: Avgust Šantel: „Okras, številka 1“, kupil kralj Peter; „Mirno življenje“, kupljeno za 50 dinarjev za umetn. loterijo; Aleks. Šantel: „Štajerska pokrajina“,

kupljena za 100 din. za umetn. loterijo; Anton Gvaic: „Vrbe kraj Bistrice“, kupil inž. Miloš Savič za 100 din.; Gvido Birola: „Svatje“, 50 din. za loterijo, „Moja bodeš“, 50 din. kupil trgovec Gjukić, in „Cerkev na gori“, 250 din., kupil kralj Peter; Zalka Novakova: „Mapa“, 120 din., kupil kralj Peter; Ivan Vavpotič: „Večer v češki vasi“, 140 din. za umetn. loterijo; Ivan Grohar: „Vas Okulis“, 500 din., kupil kralj Peter; „Skica I. in II.“ po 60 din., kupil trgovec Zenovič; Ivan Kerdič: „Ivica“, 70 din. za loterijo; Josip Germ: „Iz Triglavskega pogorja“, kupljena za loterijo; Jos. Zolja: „Log“, 100 din., kupil trgovec Jovanovič; Maksim Gaspari: „Umrjem“, 300 din., kupil kralj Peter; „Starec na stezi“, 30 din., kupil bivši minister dr. Voja Veljkovič; „Radost“ 50 din. in „Ko boš moja“ 40 din., kupil trgovec Gjukić; Matej Strnen: „Po dežju“, 300 din. za loterijo; Mat. Jama: „Breze v megli“, 150 din., kupil trgovec Zenovič; „Na Amperi“, 150 din., „Kmetška hiša“, 250 din., kupil kralj Peter; P. Žmitek: „Beda“, 140 din. za loterijo; Rih. Jakopič: „Pod brezami“, 600 din., kupil kralj Peter; Roza Klein: „Popoldne“, 100 din., za loterijo; Fr. Tratnik: „Vas Kokarje“, 100 din., za loterijo; Ferdo Vesel: „Bajke“, 3000 din., kupil kralj Peter; Henrika Šantel: „V gozdu“, 80 din., kupil bivši minister dr. Voja Veljkovič. Za „Jugoslovansko galerijo“ v Belgradu so se nakupile te-le slike: Anton Gvajc: „Kostanjevska pot“ za 400 din.; Rik. Jakopič: „Na bregu“ za 1500 din. in Ferdo Vesel: „Pokrajina“ za 400 din. in „Svetnica“ za 500 dinarjev.

Kettejeva prigodnica. Med papirji hranim pretrgano zalepko, ki je naslovljena na gospodično Josipino R. in v kateri ji vošči Drag. Kette za god. Poštni pečat ima datum 19./3. 1898 in oddajno pošto Novo mesto. Žalibože se ne morem več spomniti, kako je prišla v moje roke; zdi se mi, da mi jo je bil podaril neki moj sošolec. Prigodnica pa je tako lepa, da je pač vredna, da se natisne. Prepisal sem natančno vse, kar je napisanega na notranjih straneh zalepke:

Novo mesto, dné sv. Jožefa 1898.

Prisrčna voščila na dán godú,
 Pepínica,
 ko gôra je v cvetji tam daleč in tú
 dolinica.
 Tam rastejo zdaj že v samôtnih grmélh
 vijôlice.
 Iskal sem jaz jedno po solnčnih bregélh
 okólice. —
 No, drug že izpútil je cvétko krasnó
 s korenínico,
 ah, drug jo je vsadil že v srce bolnó —
 Pepínico.
 Pa bódi si! Sréčo Ti vóščim pòvsód,
 kjer-koli boš,
 In da bi te ljúbil — želím Ti za gód —
 srčnó Tvoj mož.

Dragotin.

Vsem trem besedam: Ti, Ti in Tvoj se pozna, ta jih je napisal najprej z malimi začetnimi črkami, a jih takoj že pri isti besedi ali pa vsaj takoj, ko je bil spisal celo prigodnico, popravil.

O. K.

„Družba sv. Mohorja“ razpisuje, kakor razvidno iz oklica na „Zvonovih“ platnicah, dve častni nagradi za dvojce večjih povesti. S tem si je postavila družba na stališče, ki ga z veseljem pozdravljamo. In dasi bode konkurenca, ki jo provzroči tekma za razpisane nagrade kolikor toliko v škodo leposlovnim listom, vendar prav toplo priporočamo vsem pisateljem, da se tekme udeleže. Tu je dana prilika, da pisatelj, ki je koristil narodu, dobi vendar tudi enkrat primerno plačilo za svoj trud! Seveda se nadejamo, da pri oddajanju častnih nagrad ne bodo odločevali nikaki postranski oziri, temveč edino le vrednost dotičnih del!

Shod „Svobodne misli“ v Rimu. Pred petindvajsetimi leti se je sešlo v Bruslju nekoliko mislecev, da dajo svobodni misli konkreten izraz. Pozvali so se izobraženci vseh narodov, da manifestirajo svoje prepričanje za svobodo v umetnosti, vedi, politiki in nabožnosti: s tem je bil napovedan boj proti formalizmu in dogmatiki vsem privilegirancem, ki jim je na tem ležeče, da ostane vse „pri starem“. Letos se je vršil sličen shod v Rimu v dneh 20.—24. septembra, seveda v drugačnih dimenzijah. Dne 20. septembra je velik praznik Italije. Leta 1870. je namreč v ta dan združena Italija uničila svetovno papeško moč. Letos v ta dan je pričela „Svobodna misel“ svoje zborovanje, ki se ga je udeležilo nad 3000 delegatov s celega sveta. Največ je bilo Italijanov, potem Francozov, Špancev, Portugalcev, Angležev, Američanov in med ostalimi tudi 10 Rusov in 1 Čeh. Rim jih je sprejel z navdušenjem, s pravim južnim temperamentom. Shod se je vršil v Collegio Romano. — Tu so bile zastopane najrazličnejše struje: socialisti, republikanci, anarhisti, protestanti, teozofi, mistiki, budisti... vseučiliški profesorji, umetniki, študentke itd. itd. V predsedništvo so bili izvoljeni Sergi, Haeckel in Denis, profesorji treh vseučilišč: rimskega, jenskega in bruseljskega. Sergi, sivolas, a temperamenten starček, je govoril prvi. Jedro njegovega govora, naslovljenega „Dogma in veda“, je: Veda ne pozna dogem; ona ne trdi, da že pozna resnico, pač pa je išče. Če trdi religija, da pozna absolutno resnico, mora prepustiti tudi svobodo, da jo skuša najti. Na ta način bi se dosegla harmonija med vedo in nabožnostjo. Čim bolj se veda širi, tem bolj se tudi širi morala, ker veda uči, da nemoralnost škoduje poedincu in družbi duševno in fizično. Čim hitreje se torej vrši v tej smeri evolucija človeštva, tem hitreje se pospešuje obča sreča in zadovoljnost. Dogma pa nasprotuje temu namenu vede in ravno zato se mora v interesu morale in nabožnih čuvstev bojevati veda proti dogmam v umetnosti, vedi, nabožnosti in socialnih vprašanjih. Za njim je govoril Haeckel in nato Deins, ki zastopata slično stališče. Nastopila je še cela vrsta govornikov, med njimi tudi ruska študentka in navzočni Čeh, ki je podal v kratkih potezah češke boje za svobodo misli in politično svobodo: omenil je husitske vojske, reakcijo vladajočih krogov in cerkve v Avstriji ter današnji kruti boj za svobodo naroda... Prof. Ghisleri je predlagal, naj izreče shod najiskrenejše simpatije češkemu narodu v njegovem težkem boju za narodne pravice. Predlog je bil z navdušenjem sprejet. Vsak govornik je smel odkrito povedati svoje prepričanje, nikogar ni prekinil vladni zastopnik... Ni bilo potreba policije, ki v vseh svobodnih državah vidi za vsakim grmom zajca... Shod se je vršil in končal v najlepšem redu, v krasni slogi mislečih ljudi, četudi različnih nazorov! Omeniti je, da izmed vseh evropskih narodov le Jugoslovani in Poljaki niso poslali nobenega zastopnika na ta shod. Mogoče, da se oglasi kdo v prihodnjem letu tudi v imenu Slovencev v Parizu. Kadar pride vrsta na Avstrijo, se bo bavila naša javnost natančneje s to strujo... M. Meža.